

Anni Käyhty

YKSITYISTEN AVUSTAJIEN OIKEUS- APUHAKEMUSTEN KÄYTTÖVARATIE- TOJEN PAIKKANSAPITÄVYYS

Opinnäytetyö

Tradenomi

Syyskuu 2016

Tekijä/Tekijät Anni Käyhty	Tutkinto Tradenomi	Aika Syyskuu 2016
Opinnäytetyön nimi Yksityisten avustajien oikeusapuhakemusten paikkansapitävyys		55 sivua 4 liitesivua
Toimeksiantaja Kymenlaakson oikeusaputoimisto		
Ohjaaja Lehtori Hannu Juntunen		
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö on kvantitatiivinen tutkimus yksityisten avustajien käyttövaratietojen paikkansapitävydessä. Työn tarkoituksena oli selvittää, paljon käyttövaralaskelmissa esiintyy virheitä ja miten järjestelmää voitaisiin kehittää. Tutkimusaineisto kerättiin Kymenlaakson oikeusaputoimistossa kesällä 2015 ja tutkittavia hakemuksia oli 98 kappaletta. Käyttövaratiedot tarkastettiin pyytämällä avustajia toimittamaan tositteet tuloista, menoista, varallisuudesta sekä tiliote. Tositteiden perusteella laskettiin hakijalle uusi käyttövara, jota verrattiin hakemuksen alkuperäiseen käyttövaraan.</p> <p>Työn tuloksena 49 hakemuksen käyttövaralaskelma oli paikkansapitävä ja 49 hakemuksessa esiintyi virheitä. Kahdeksassatoista hakemuksessa virhe muutti hakijan omavastuuprosenttia, joista yhdessätoista tapauksessa prosentti nousi ja seitsemässä laski. Virheellisten hakemusten käyttövarat muuttuivat keskimääräisesti 232,51 euroa ja käyttövarat kasvoivat yhteensä 8835,35 euroa. Eniten virheitä esiintyi hakemuksissa, joissa oli ilmoitettu tulojen olevan alle 600 euroa. Työn kvalitatiivisella osuudella pyrittiin selvittämään virheiden taustalla olevia syitä ja sitä varten haastateltiin oikeusapusihteeriä, asianajosihteerejä ja yksityistä avustajaa.</p> <p>Työn johtopäätökset perustuvat määrällisen tutkimuksen tuloksiin, havainnointiin, haastatteluihin sekä oikeusavun teoreettiseen viitekehykseen. Työn lopputuloksena järjestelmää tulisi kehittää ja yksinkertaistaa, ohjeistuksia selkeyttää ja väärinkäytösmahdollisuudet minimoida. Työn arvioinnissa tutkimuksen reliabiliteetti todettiin hyväksi, mutta validiteetti kohtuulliseksi. Tutkimus todettiin liian suppeaksi yleistettäväksi, mutta päteväksi todentamaan ongelman olemassaolo.</p>		
Asiasanat oikeusapuhakemus, käyttövaralaskelma, yksityinen avustaja, Romeo		

KYAMK

University of Applied Sciences

Author (authors) Anni Käyhty	Degree Bachelor of Business Administration	Time May 2016
Thesis Title The Accuracy of Legal Aid Applications Made by private legal aid providers.	55 pages 4 pages of appendices	
Commissioned by Kymenlaakso Legal Aid Office		
Supervisor Hannu Juntunen, Senior Lecturer		
Abstract <p>This thesis is a quantitative study of the accuracy of available funds reported by private legal aid providers in legal aid applications. The objective of this study was to find out the amount of errors in available funds and how the system could be improved. The research data was collected in Kymenlaakso legal aid office in summer 2015 and 98 applications were collected to be analyzed. The available funds were checked by requesting documents of income, outcome, wealth and a bank statement. Based on the documents a new available fund was calculated and was then compared to the original one.</p> <p>As a result there were 49 applications which had accurate available funds and 49 applications which didn't. In the eighteen applications the error in calculating caused changes in the amount of deductible. In eleven the deductible rose, and in seven - decreased. The change in available funds amounted to 232,51 euros on average and the sum of the available funds rose up to 8835,35 euros in total. The majority of errors occurred in applications which claimed that the income was below 600 euros. In the qualitative part of the study the idea was to figure out the cause of the errors by interviewing legal aid office secretaries and a private legal aid provider.</p> <p>The conclusion of this study was based on the results from the quantitative study, observation, interviews and the theoretical framework of legal aid. As a result the system should be improved and simplified, the instructions clarified and malpractice minimized. The reliability of the study is valuated as good, but the validity as fair. The study was too narrow to be generalized, but it was sufficient enough to verify the problem.</p>		
Keywords legal aid application, available fund calculation, private legal aid, Romeo		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Toimeksiantaja.....	6
1.2	Tutkimusongelma ja työn tavoitteet	7
1.3	Tutkimus- ja kehittämistavoite	8
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	9
2.1	Oikeusapu	10
2.2	Yksityisten avustajien määräykset	11
2.3	Käyttövaralaskelma	13
2.3.1	Perusomavastuu ja lisäomavastuu.....	13
2.3.2	Huomioitavat tulot ja vähennykset.....	15
2.4	Oikeusavun sähköinen asianhallintajärjestelmä	16
2.4.1	Oikeusapuhakemuksen tekeminen asianhallintajärjestelmässä.....	17
2.4.2	Sähköisen asianhallintajärjestelmän toimivuus ja kehittäminen	24
2.5	Väärinkäytökset	25
2.5.1	Väärinkäytösepäilyt oikeusaputoimistossa	26
2.6	Oikeusapupäätöksen tekeminen yksityiselle avustajalle.....	27
3	TUTKIMUS YKSITYISTEN AVUSTAJIEN MÄÄRÄYSTEN KÄYTTÖVARATIETOJEN PAIKKANSAPITÄVYYDESTÄ	28
3.1	Tutkimusmenetelmät	28
3.2	Aineiston keruu	29
3.3	Tutkimuksen tulokset.....	36
3.4	Tulosten analysointi	40
3.5	Haastattelut	43
3.5.1	Oikeusapusihteerin haastattelu	43
3.5.2	Yksityisen avustajan ja asianajoassistenttien haastattelut	45
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
4.1	Kehittämisehdotukset	49
4.2	Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi	50

5	POHDINTA.....	52
	LÄHTEET.....	53

LIITTEET

Liite 1. Kuvaluettelo

Liite 2. Taulukkoluetelo

Liite 3. Kysymykset oikeusapusihteerille

Liite 4. Kysymykset yksityiselle avustajalle ja asianajosihteerille

1 JOHDANTO

Suoritin oikeustradenomiopintojen syventävän harjoittelun Kymenlaakson oikeusaputoimistossa Kouvolassa, jossa pääasiallinen työtehtäväni oli käsitellä yksityisten avustajien määräyksiä. Koulutusvaiheessa kokeneet oikeusapusihteerit kertoivat minulle ongelmasta, jonka olivat havainneet tarkastaessaan yksityisten avustajien oikeusapuhakemuksia. He olivat tehneet huomion, että hyvin usein yksityisiltä avustajilta tulleissa oikeusapuhakemuksissa oli hakijan taloudellinen selvitys tehty virheellisesti. Hakijan tulot ja menot oli merkitty väärin ja kuukausittainen käyttövara muodostui joko liian suureksi tai pieneksi, joka taas johti virheellisiin oikeusapupäätöksiin.

Työskennellessäni yksityisten avustajien määräysten parissa huomasin pian oikeusapusihteereiden tekemän havainnon paikkansapitäväksi. Havaintojeni pohjalta aloitin tutkimuksen, jota tein koko kesän 2015 ajan. Tutkimuksessani pyrin selvittämään, kuinka usean hakemuksen taloudellisessa selvityksessä esiintyy virheitä tietyllä otannalla. Koin asian tutkimisen merkitykselliseksi, koska virheelliset oikeusapupäätökset johtavat rahallisen avun menemiseen henkilöille, jotka eivät ole siihen oikeutettuja. Virheelliset oikeusapupäätökset johtavat myös kansalaisten eriarvoiseen kohteluun, kun hakija joka olisi oikeutettu oikeusapuun, saa kielteisen päätöksen virheellisesti ilmoitettujen tulojen ja menojen vuoksi.

1.1 Toimeksiantaja

Kymenlaakson oikeusaputoimisto on yksi Suomen 27 oikeusaputoimistosta, jotka tarjoavat oikeudellista apua henkilöille, jotka eivät taloudellisen tilanteensa vuoksi pysty itse vastaamaan asian hoitamisesta aiheutuvista kuluista. Valtion oikeusaputoimistosta voi saada avustajan oikeudenkäyntiin, apua erilaisien asiakirjojen laadintaan tai neuvoja oikeudellisessa asiassa. Oikeusaputoimistot on jaettu kuuteen oikeusapupiiriin, joita ovat Turun, Vaasan, Itä-Suomen, Helsingin, Kouvolan ja Rovaniemen oikeusapupiirit. (Oikeus.fi 2015). Oikeusaputoimistot toimivat oikeusministeriön hallinnon alaisena, jonka tehtävänä on ylläpitää ja kehittää oikeusaputoimistojen toimintaa. (Oikeusministeriö, 2016).

Kymenlaakson oikeusaputoimistoon kuuluvat Kouvolan ja Kotkan toimipisteet. Kymenlaakson oikeusaputoimiston tehtävänä ovat oikeusapupalvelut sekä yleisen edunvalvonnan järjestäminen. Toimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja ja kesällä 2015 oikeusavussa työskentelivät kaksi julkista oikeusavustajaa ja kolme oikeusapusihteeriä.

1.2 Tutkimusongelma ja työn tavoitteet

Tämän opinnäytetyön kehittämis- ja tutkimuskohde on yksityisten avustajien oikeusapuhakemusten käyttövaratiedot ja tutkimukseni tarkastelee tietojen paikkansapitävyyttä. Kohde muodostui toimiston tarpeesta kyseiselle tutkimukselle, ja tutkimusongelma on virheelliset käyttövaratiedot oikeusapupäätösten perusteina. Tutkimus oli valtakunnallinen, koska Kouvolan oikeusaputoimisto on ns. putkitoimisto, johon tulee sähköisesti yksityisten avustajien oikeusapuhakemuksia ympäri Suomen.

Oikeusapu on valtionvaroin kustannettavaa apua oikeudellisessa asiassa ja ehtona on, että hakija ei pysty varallisuutensa ja tulotasonsa perusteella itse suoriutumaan asian hoitamisen aiheuttamista kuluista. Hakija voi tietyin ehdoin hakea yksityisen avustajan määräystä, mikä tarkoittaa sitä, että henkilölle kustannetaan yksityinen avustaja valtionvaroin. Hakijan käyttövarojen perusteella oikeusapu kustannetaan kokonaan tai osittain.

Tutkimukseni merkityksellisyys perustuu Kymenlaakson oikeusaputoimiston työntekijöiden näkemykseen ongelmasta, tilastotietoihin oikeusapupäätösten kohdentumisesta sekä yksityisille avustajille maksettavien korvausten määräästä. Yksityiset avustajat tai heidän sihteerinsä pyytävät tiedot hakijan tuloista ja menoista ja tekevät niiden perusteella käyttövaralaskelman. Oikeusaputoimiston sihteerit, jotka tekevät oikeusapupäätökset, tarkastavat hakemuksen käyttövaralaskelmat vain, jos järjestelmä on valikoinut hakemuksen pistokoetarkistukseen tai suorittaessaan hakemukselle oman pistokokeen.

Sihteerit tekevät omia pistokokeita tietyin perustein, jotka pohjautuvat pääasiassa hiljaiseen tietoon. Oikeusapupäätösten tekijät ovat pistokokeiden perusteella havainneet järjestelmässä ongelman. Yksityisiltä avustajilta tulee oikeusapuhakemuksia, joiden käyttövaratiedot ovat virheellisesti täytettyjä. Virheelliset käyttövaratiedot johtavat virheellisiin oikeusapupäätöksiin. Oikeus-

avun hakijat saattavat saada oikeusapua, vaikka eivät olisi siihen taloudellisen tilanteensa vuoksi oikeutettuja tai heidän omavastuuprosenttinsa saattaa muodostua virheelliseksi. Virheelliset käyttövaratiedot voivat johtaa myös kielteisiin päätöksiin hakijoille, jotka olisivat oikeutettuja oikeusapuun. Hypoteesini on, että yksityisten avustajien oikeusapuhakemusten käyttövaratiedoissa on huomattava määrä virheitä ja hypoteesi perustuu oikeusapusihteerien oletta- maan sekä omaan näkemykseeni.

Perustan tutkimuskohteen merkityksellisyyttä oikeusapuhakemusten tilastolli- seen kohdentumiseen sekä yksityisille avustajille maksettavien korvausten määrään. Tilastokeskuksen julkaisemien tietojen mukaan oikeusaputoimis- toissa käsiteltiin 69 000 oikeusapuasiaa vuonna 2013. Oikeusapupäätöksistä 24 600 myönnettiin yksityiselle avustajalle. (Tilastokeskus, oikeustilastot 2014.) Yksityisten avustajien oikeusapuasialla 90 % sai oikeusapua ilman omavastuusuutta, kun julkisissa oikeusaputoimistoissa kyseinen luku oli vain 60 % (Rissanen & Lasola 2014).

Vuonna 2014 yksityiset oikeusavustajat hoitivat 31 884 asiaa, joista rikosasioi- ta oli 66 %, ulkomaalaislain mukaisia asioita 14 % ja avioliitto- ja perheoikeu- dellisiä asioita 11 %. Oikeusavusta suoritettavista kustannuksista 82 % kertyi yleisistä tuomioistuimista ja 12 % hallintotuomioistuimista. Ulkoprosessuaalisia asioita oli 6 %. Vuonna 2013 yksityisille avustajille maksettavat korvaukset oli- vat 44,5 miljoonaa euroa ja vuonna 2014 vastaava summa oli 50,4 miljoonaa.

Tilastotiedoista voidaan tehdä johtopäätöksiä ongelman merkityksellisyydestä. Valtion tukemasta oikeusavusta yli kolmasosa menee yksityisille avustajille, joten tämän perusteella virheellisesti tehdyt oikeusapupäätökset voivat johtaa mittaviin valtionvarojen väärinkäytöksiin. Väärät käyttövaratiedot voivat johtaa myös epäoikeudenmukaiseen ratkaisuun, kun hakija joka olisi oikeutettu oikeusapuun, saa väärin ilmoitettujen käyttövaratietojen perusteella kielteisen pää- töksen.

1.3 Tutkimus- ja kehittämistavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia tietyllä aikavälillä ja tietyllä otannalla yksityisten avustajien tekemien oikeusapuhakemusten käyttövaratietojen paikkansapitävyyttä. Tutkimuksen tarkoituksena on määritellä kehittämiskoh-

teet sekä keinot ongelmakohtien ratkaisemiseksi. Tavoitteena on löytää keinoja, joilla voitaisiin vähentää yksityisten avustajien tekemien hakemusten käyttövaratietojen virheitä.

Ongelmakohtien määrittämiseksi tein tutkimuksen yksityisten avustajien oikeusapuhakemuksista. Tein jokaiselle tutkimukseen kuuluvalla hakemuksella pistokokeen, jossa pyysin yksityistä avustajaa toimittamaan hakijan tuloista, menoista ja varallisuudesta tositteet sekä tiliotteen. Vertasin tositteiden käyttövaratietoja hakemuksessa ilmoitettuihin tietoihin. Tulosten perusteella jaottelin hakemukset virheettömiin ja virheellisiin. Tarkemman jaottelun tein vielä virheellistä, joista erittelin hakemukset, joissa omavastuuprosentti muuttui uusien käyttövaratietojen perusteella. Tutkimuksessani tarkastelin, mitkä tiedot olivat puutteellisia virheellisesti täytetyissä hakemuksissa. Tutkimus rajautui tarkastelemaan vain hakemusten käyttövaratietoja ja muut virheet hakemuksissa jätettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Ongelman ratkaisuun käytin tutkimuksen pohjalta saatuja tietoja. Etsin tutkimusaineiston virheellisistä hakemuksista yhtäläisyyksiä ja tein havaintoja niiden perusteelta. Tämän lisäksi haastattelin oikeusapusihteeriä, asianajosihteerejä ja yksityistä avustajaa.

Tutkimuskysymys:

Kuinka paljon yksityisiltä avustajilta tulleissa oikeusapuhakemuksissa on virheitä käyttövaratiedoissa ja kuinka virheiden määrää voitaisiin vähentää?

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän työn teoreettinen viitekehys koostuu julkisen oikeusavun määritelmästä, yksityisten avustajien määräysten periaatteista, oikeusapupäätösten käyttövaralaskelmista, oikeusapupäätöksen tekemisestä yksityiselle avustajalle, väärinkäytöksistä oikeusaputoimistossa sekä sähköisen asianhallintajärjestelmän määrittelystä ja toimivuuden arvioinnista. Teoreettinen viitekehys perustuu oikeuskirjallisuuteen, lainsäädäntöön ja tutkimustietoon.

2.1 Oikeusapu

Oikeusapu on tarkoitettu yksityisille henkilöille, jotka tarvitsevat asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa. Oikeusapu katetaan valtionvaroin ja ehtona on, että hakija ei varallisuutensa ja tulotasonsa vuoksi pysty itse maksamaan asian hoitamisen aiheuttamia kuluja. (Oikeusavun käsikirja 2013, 21.) Oikeudellisen asian käsite on melko laaja. Hakija voi saada oikeusapua tuomioistuinasian lisäksi myös ulkoprosessuaaliseen asiaan. Oikeusapua ulkoprosessuaaliseen asiaan saa vain julkiselta oikeusavustajalta. Ulkoprosessuaalisia asioita ovat kaikki tuomioistuimen ulkopuolella käsiteltävät asiat kuten ositus- ja perinnönjakoasiat. Julkisilta oikeusavustajilta saa apua myös erilaisissa riitaasioissa, jotka eivät ole edenneet tuomioistuimeen.

Oikeusapupäätöksissä noudatetaan tiettyjä tulo rajoja, joiden alle jäädessään hakija on oikeutettu oikeusapuun. Oikeusavun piiriin kuulumisen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että oikeudellista apua saa ilmaiseksi. Hakijan tulojen mukaan oikeusapu on joko kokonaan tai osittain valtion korvaamaa. Maksimissaan asiakas maksaa avustajan palkkiosta 110 euroa tunnilta. Oikeusavun myöntämisen edellytyksenä on, että hakijalla on kotikunta Suomessa tai asuinpaikka toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa. Jos asiaa käsitellään Suomen tuomioistuimessa, hakija on oikeutettu oikeusapuun kansalaisuudestaan huolimatta. Oikeusapua ei anneta yrityksille tai yhteisöille. Elinkeinoharjoittajalle voidaan myöntää oikeusapua tietyin edellytyksin. (Oikeusavunkäsikirja 2013, 21.)

Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista tiettyjen ehtojen mukaisesti. Oikeudellisia asioita, joihin annetaan oikeusapua, ovat muun muassa seuraavat: perheoikeudelliset asiat, perintöasiat, velkomusasiat, työsuhdeasiat, huonevuokra-asiat, sopimusoikeudelliset asiat, rikosasiat, lähestymiskieltoasiat ja hallinnolliset asiat. (Oikeusavunkäsikirja 2013, 21–22.)

Oikeusapu korvaa avustajan kulut korkeintaan 80 tunnilta. Tuntimäärään voi hakea korotusta, jos asia on tuomioistuimen käsittelyssä. Hakemus tehdään tuomioistuimelle ja siitä tulee ilmetä, mitkä toimenpiteet ovat välttämättömiä,

jotta asia saadaan päätökseen. Tuntimäärän lisäämiseen tulee myös olla erityinen peruste hakijan oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta. Oikeusavun jatkamiseen vaikuttavat myös asian laajuus ja laatu. Tuomioistuin voi määrätä oikeusapua jatkettavaksi enintään 30:ksi avustajalle korvattavaksi tunniksi. (Oikeusavunkäsikirja 2013, 22.)

2.2 Yksityisten avustajien määräykset

Oikeusapua voi antaa joko julkinen oikeusavustaja tai yksityinen oikeusavustaja. Tämä työ käsittelee yksityisten avustajien määräyksiä, joten on tärkeää määrittää ero julkisen oikeusavustajan ja yksityisen avustajan välillä. Julkinen oikeusavustaja työskentelee oikeusaputoimistossa ja yksityiset avustajat ovat yksityisissä asianajotoimistoissa tai lakitoimistoissa työskenteleviä asianajajia tai lakimiehiä. Pääsääntönä on, että yksityisen avustajan määräyksen saa vain tuomioistuin asioissa, kun julkisen oikeusavustajan saa mihin tahansa oikeudelliseen asiaan. Yksityiselle avustajalle haetaan määräystä ja päätös avustajan määräyksestä tehdään oikeusapupäätöksen yhteydessä oikeusaputoimistossa. Hakija maksaa saman omavastuuprosentin mukaan sekä yksityisestä että julkisesta avustajasta. Hakija voi kääntyä minkä tahansa lakitoimiston tai asianajotoimiston puoleen hakiessaan yksityistä avustajaa.

Oikeusavun saajalle on määrättävä hänen ehdottamansa avustaja, jos tämä täyttää kelpoisuusvaatimukset. (Oikeusapulaki 8.§ 3. mom.). Yksityinen avustaja voidaan määrätä tuomioistuin asiaan, jos asia sisältää sellaisia oikeudellisia kysymyksiä, joiden vuoksi maallikko ei pystyisi ajamaan asiaansa oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta. Kun tehdään yksityisen avustajan määräyksiä, kiinnitetään huomiota seuraaviin seikkoihin: syytteen vakavuus, rangaistusmaksimi, odotettavissa oleva seuraamus, asian vaikeusaste, oikeuskysymysten vaikeus, liitännäisvaatimukset, todistelu, hakijan ikä ja henkilökohtaiset ominaisuudet. (Oikeusavun käsikirja 2013, 22.)

Tietyissä tilanteissa hakijalle voidaan määrätä yksityinen avustaja myös tuomioistuimen ulkopuolella käsiteltävässä asiassa. Hakijalla on mahdollisuus saada yksityinen avustaja jo rikosasian esitutkinta vaiheeseen. Tällöin tulee harkintaan jutun vakavuus, luonne ja laatu sekä hakijan henkilökohtaiset ominaisuudet. (Oikeusavun käsikirja 2013, 48.) Esimerkiksi ulkomaalaiset, jotka

puhuvat huonosti tai eivät puhu ollenkaan suomea, saavat pääsääntöisesti yksityisen avustajan määräyksen. Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaiselle voidaan myöntää poikkeuksellisesti yksityinen avustaja jo hallintoasian käsittelyvaiheessa, joita ovat usein vastineet maasta karkottamisiin. Hakija saa avustajan esitutkintaan, jos kysymyksessä on vakava, vapausrangaistuksen uhan perustava rikos tai asiassa on vaikeita oikeus- tai tosiasiakysymyksiä. (Oikeusavun käsikirja 2013, 49.)

Lähtökohtaisesti yksityistä avustajaa ei määrätä pelkkään hakemusasiaan. Poikkeus voidaan kuitenkin tehdä, jos sille katsotaan olevan painavia syitä. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi riitaiset lasten huolto ja tapaamisoikeutta koskevat asiat. Velkajärjestelyasioihin ei saa yksityisen avustajan määräystä, jos kyseessä ei ole yritysmaailmaan liittyvät suuret ja epäselvät velat. Jos kyseessä on avioerohakemuksen tekeminen tai hakemus pesänselvittäjän tai jakajan määräämiseksi, tulee hakijan kääntyä julkisen oikeusavustajan puoleen. Edunvalvojan hakemisasioihin ei pääsääntöisesti saa yksityisen avustajan määräystä. Jos asia on riitainen tai hakija vastustaa edunvalvontaa, voidaan poikkeus kuitenkin tehdä. Lähestymiskieltoasiaan voidaan määrätä yksityinen avustaja, jos asiassa on henkilötodistelua ja se on riitainen. (Oikeusavun käsikirja 2013, 23.)

Yksinkertaiseen rikosasiaan, jossa on odotettavissa vain sakkorangaistus, ei pääsääntöisesti saa yksityistä avustajaa. Vaikka asiassa olisi odotettavissa sakkoa ankarampi rangaistus, mutta asiassa ei ole suuria tai epäselviä liitännäisvaatimuksia, ei avustajaa määrätä. Jos asiassa on odotettavissa vankeusrangaistus, mutta asia on selkeä, ei avustajaa määrätä. Kyseisenlainen tapaus on esimerkiksi rattijuoppo, joka on tavattu ajossa. Yksityistä avustajaa ei määrätä, jos asia koskee sakon muuntorangaistusta tai yhdyskuntapalvelun muuttamista vankeusrangaistukseksi. Säännöstä voidaan kuitenkin poiketa, jos henkilöstä johtuvat syyt näin vaativat. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kehitysvammaista hakijaa, joka ei ole kykenevä ajamaan asiaansa. Jos tapaus on kirjallisessa menettelyssä käsiteltävä asia, ei vastaaja saa yksityistä avustajaa, vaikka odotettavissa olisi vankeusrangaistus. Poikkeuksena on avustajan määräys kirjallisen vaatimuksen tai vastauksen tekemiseen. Yksityistä avustajaa ei saa, jos tapaus koskee verotusta, julkista maksua tai kunnan jäsenyyttä. (Oikeusavun käsikirja 2013, 23-24.)

2.3 Käyttövaralaskelma

Oikeusapu on tarkoitettu vähävaraisille henkilöille. Tämän vuoksi jokaiselle oikeusapua hakevalle tehdään käyttövaralaskelma, jossa määritellään varat jotka ovat hänen käytettävissään kuukausittain. Periaatteet käyttövaran laskemiselle ovat samat riippumatta siitä, tehdäänkö oikeusapupäätös julkiselle vai yksityiselle avustajalle.

Hakijan käyttövara muodostuu hänen tuloistaan, joista vähennetään määritellyt menot. Myös asiakkaan varallisuudella on merkitystä, kun määritellään hänen lisäomavastuutaan. Perusomavastuun ja lisäomavastuun perusteella oikeusapua myönnetään hakijalle joko korvauksetta tai omavastuuosuutta vastaan. Hakijalle voi muodostua myös korotettu lisäomavastuu, joka tulee kyseeseen, jos asian loppuun saattaminen voi tuoda hänelle rahallista hyötyä. Korotettu lisäomavastuu tulee yleensä kyseeseen perunkirjoituksissa, osituksissa ja palkkasaataviin liittyvissä riidoissa, joissa on korvausvaatimuksia. (Oikeusavun käsikirja 2013, 26–27.)

2.3.1 Perusomavastuu ja lisäomavastuu

Perusomavastuu koostuu hakijan kuukausittaisista tuloista, joista vähennetään verot ja muut pakolliset valtiolle menevät maksut. Lisäksi vähennetään kuukausittaiset asumismenot, elatusmaksut, päivähoitomaksut sekä säännölliset ulosotto- ja velkajärjestelymenot. Jos hakija on avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avoliitossa, otetaan laskelmaan mukaan myös puolison tulot. Puolison tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos puoliset ovat toistensa vastapuolia, hakija on epäiltynä tai vastaajana rikosasiassa tai puoliset asuvat pysyvästi erillään välien rikkoutumisen vuoksi. Alle 18-vuotiaista hakijan luona asuvista lapsista saa jokaisesta 300 euroa vähennyksiin. (Oikeusavun käsikirja 2013, 26.) Ratkaisevaa on, kenen luona lapsi on väestörekisterijärjestelmän mukaan kirjoilla ja kenelle maksetaan lapsilisät. Tilanteessa, jossa lapsi asuu vuoroviikoin molemmilla vanhemmilla, tulee lapsivähennys jakaa kahdella. Perusomavastuu on prosentuaalinen osuus oikeusavun kustannuksista, ja se määräytyy hakijan käyttövarojen perusteella seuraavasti.

Taulukko 1. Yksinäisen henkilön käyttövarojen vaikutus omavastuuprosenttiin

KÄYTTÖVARA (€)	OMAVASTUU (%)
Enintään 600	0
Enintään 800	20
Enintään 900	30
Enintään 1050	40
Enintään 1150	55
Enintään 1300	75

Taulukko 2. Puolisoiden yhteenlaskettujen käyttövarojen vaikutus omavastuuprosenttiin

KÄYTTÖVARA (€)	OMAVASTUU (%)
Enintään 1100	0
Enintään 1400	20
Enintään 1600	30
Enintään 2000	40
Enintään 2200	55
Enintään 2400	75

(Oikeusavun käsikirja 2013, 27.)

Taulukosta 1. nähdään, että oikeusapu on maksutonta, jos yksinäisen hakijan käyttövarat jäävät alle 600 euroa tai jos puolisoitten yhteen laskettu käyttövara on alle 1100 euroa. (Taulukko 2.) Siitä ylöspäin oikeusavusta maksetaan tietty prosenttiosuus 110 eurosta. Jos yksinäisen hakijan käyttövarat ylittävät 1300 euroa tai puolisoitten yhteiset käyttövarat ylittävät 2400 euroa, henkilö ei saa valtionvaroista oikeusapua. Jos hakijalle tulee omavastuuprosentti, joutuu hän maksamaan myös 70 euron oikeusapumaksun.

Jos asiakas kuuluu tulojen puolesta oikeusavun piiriin, voi hän silti joutua maksamaan palvelusta täyden hinnan eli 110 euroa tunti. Tämä tulee kyseeseen, jos hakijalla on varallisuutta tai talletuksia yli 5000 euroa. Lisäomavastuu on puolet 5000 euroa ylittävästä varallisuudesta. (Oikeusavun käsikirja 2013, 27.) Esimerkiksi asiakkaan käyttövarat ovat 550 euroa, mutta hänellä on varallisuutta 7000 euroa. Hän maksaa 110 euroa tunnilta oikeusavusta, kunnes avustajan palkkiot ovat 1000 euroa. Tämän jälkeen oikeusapu on maksu-

tonta. Varallisuus lasketaan vähentämällä sen käyvästä arvosta siihen kohdistuvat velat.

2.3.2 Huomioitavat tulot ja vähennykset

Pääsäännön mukaan tulo huomioidaan käyttövarassa, jos siitä maksetaan veroa. Tuloiksi lasketaan ansiotulot ja pääomatulot. Lomarahaa ei tarvitse ennakoida, mutta jos sen on jo maksettu, niin se otetaan huomioon jaksotettuna 12 kuukaudelle. Pääomatuloja ovat muun muassa korkotulo, osinkotulo ja vuokratulo. Muita huomioitavia tulolajeja ovat: omaishoidontuki, yritystoiminnasta saadut tulot, elatusavut ja elatustuet, työttömyyspäiväraha, kansaneläke ja ansioeläke, opintotuki sekä lapsilisä ja kotihoidon tuki. Jos palkansaajan tulot vaihtelevat, käyttövaran laskemisen perusteeksi otetaan viimeisten kuuden kuukauden tulot. Tuloiksi ei huomioida toimeentulotukea ja verottomia kulkorvauksia. Tuloista riippumattomia tiettyyn tarkoitukseen myönnettyjä sosiaalisia etuuksia ei myöskään huomioida tuloina. Näitä ovat esimerkiksi vammaistuki, rintamalisä, työttömyyspäivärahaan liittyvä ylläpitokorvaus ja kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen edut. (Oikeusavunkäsikirja 2013, 28-31.)

Vähennyksiksi lasketaan verot ja asumismenot. Vuokra-asunnosta saa vähentää kohtuullisen vuokran, lämmityskulut, vesimaksut ja sähkölulut. Jos hakija asuu asunto-osakkeessa, hän saa vähennyksiin hoitovastikkeen, lämmityskulut, vesimaksut, sähkölulut sekä asuntolainan korot. Omakotitalon vähennyksiksi huomioidaan talon hoitomenot, joita ovat muun muassa lämmityskulut ja jätehuoltomaksu. Hakija saa automaattisesti vähentää omakotitalon kuluista 250 euroa, jos hän haluaa erisuuruisen vähennyksen, tulee hänen toimittaa tositteet käyttömenoista viimeisen vuoden ajalta. Jos hakija saa asumistukea tai opintorahan asumislisää, vähennetään ne asumismenoista. Päivähoitomaksut ja elatusapumaksut huomioidaan vähennyksinä ja ulosottosuorituksista vähennetään kuukausittaiset maksuerät. Jos hakija on velkajärjestelyohjelmassa, saa hän vähennyksiin maksuohjelmassa vahvistetut kuukausittaiset suoritukset, jos hän on ne tosiasiallisesti maksanut.

Hakija on oikeutettu lapsivähennykseen hänen kanssaan asuvista huollettavista alaikäisistä lapsista. Poikkeuksellisesti hakija voi saada lapsivähennyk-

sen myös 18 vuotta täyttäneestä lapsesta, jos hän pystyy todentamaan tosiasiallisesti elättävänsä lasta. Tällöin lapsella ei saa olla minkäänlaisia tuloja ja täysi-ikäisestä annettava lapsivähennys tulee aina arvioida tapauskohtaisesti. Yläikärajaa ei ole asetettu, mutta yleensä vähennys voi tulla kyseeseen, jos lapsi on alle 20-vuotias, joka opiskelee lukiossa tai ammattikoulussa. Vähennyksiin ei hyväksytä lääkekuluja tai työmatkakuluja, vaikka suoritukset olisivat säännöllisiä. (Oikeusavunkäsikirja 2013, 33-37.)

Hakija joutuu maksamaan lisäomavastuun, jos hänellä ja hänen puolisoillaan on omaisuutta yli 5000 euroa. Varallisuutena huomioidaan sijoitusasunnot, sijoitusmetsäpalstat, rahavarat, talletukset, osakkeet, rahasto-osuudet, vapaaehtoiset eläkevakuutukset, säästöhenkivakuutukset, kulkuneuvot, lomaosakkeet ja rakentamattomat tontit. Asuntoa, jossa hakija vakinaisesti asuu, ei lasketa hänen varallisuudekseen. Lisäomavastuuseen ei myöskään vaikuta hakijan kesämökki tai perheen auto. Jos hakijalla on avioero vireillä, mutta ositus tekemättä ja hän ei enää tosiasiallisesti asu puolisoiden yhteisesti omistamassa asunnossa, osuutta yhteisestä kodista ei lasketa hänen varallisuudekseen.

Kuolinpesäosuudesta lisäomavastuuseen vaikuttavat vain talletukset. Tilanteessa, jossa leski käyttää hallintaoikeuttaan kuolinpesään, ei sitä lasketa osakkaiden varallisuudeksi.

Elinkeinotoimintaan tai maatalouden harjoittamiseen liittyvä omaisuus, jonka myymisestä aiheutuisi merkittävää haittaa toiminnalle, ei vaikuta hakijan lisäomavastuuseen. Perunkirjoitus toimeksiannoissa lisäomavastuuseen lisätään vainajan varat ennen velkojen vähennystä. Jos hakija saa asian päätökseen saattamisesta rahanarvoisen hyödyn, lasketaan se hänen lisäomavastuuseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi perintö, tasinko tai hyöty työsuhteen päättämiseen liittyvässä riita-asiassa. (Oikeusavun käsikirja 2013, 40-42.)

2.4 Oikeusavun sähköinen asianhallintajärjestelmä

Kaikki oikeusapuhakemukset tehdään sähköisessä asianhallintajärjestelmässä eli Romeossa. Romeo on tarkoitettu käytettäväksi oikeusapuasioille, edunvalvonnalle, käräjäoikeudelle, ulosotolle sekä oikeusrekisterikeskukselle. Yksityiset avustajat voivat Romeon kautta hakea asiakkaalleen oikeusapua, puolustajan määräyksiä, pyytää vahvistusta taloudelliseen selvitykseen, toimittaa

ratkaisupyynnön oikeusapupäätökseen sekä esittää palkkio- ja kuluvaatimukset valtion varoista. Nykyään kansalaiset voivat itse tehdä oikeusapuhakemuksen oikeushallinnon sähköisessä asiointipalvelussa. He voivat tämän lisäksi varata ajan oikeusaputoimistoon sekä toimittaa puhelinneuvontapyynnön. (Oikeushallinto asiointipalvelut 2010.)

Oikeusavun sähköisen asianhallintajärjestelmän eli Romeon kehittäminen aloitettiin vuonna 2006, jolloin oikeusministeriö asetti työryhmän arvioimaan, onko sähköistäminen lain mukaan mahdollista, ja millaisia taloudellisia etuja sähköinen järjestelmä toisi. Tarkoituksena oli kehittää järjestelmä, jolla yksityisten avustajien oikeusapuhakemukset ohjautuisivat sähköisesti oikeusaputoimistoihin. Järjestelmässä oli tarkoitus hoitaa myös yksityisten avustajien palkkioiden ja kulujen maksatukset. (Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2007.)

Oikeusavun sähköisen asianhallintajärjestelmän kehittämisen pohjalla on laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa, jonka mukaan viranomaisen on mahdollisuuksien mukaan tarjottava kaikille mahdollisuus lähettää asian viereille saattamiseksi tarvittavat viestit määritettyyn sähköiseen osoitteeseen. (Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 2:5.§ 1.mom.) Sähköisen järjestelmän käyttöönoton mahdollistamiseksi tehtiin hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeusapulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Uusi laki astui voimaan vuonna 2009 ja Romeo otettiin käyttöön oikeusaputoimistoissa vuonna 2010. Sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöönoton tavoitteena oli helpottaa ja tehostaa oikeusaputoimistojen toimintaa sekä yksinkertaistaa ja nopeuttaa päätöksentekoa. Sähköisen järjestelmän avulla oli myös tarkoitus saada oikeusapuhakemukset jaettua tasaisesti oikeusaputoimistoille ympäri Suomen. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus, 2014.)

2.4.1 Oikeusapuhakemuksen tekeminen asianhallintajärjestelmässä

Yksityiset avustajat ja henkilöt tekevät oikeusapuhakemukset oikeushallinnon asiointipalvelussa, josta löytyvät sähköinen hakemus pohja ja siihen liittyvät ohjeet. Oikeushallinnon sivuilta löytyvät myös video-ohjeet hakemusten tekemiseen. Kirjautumisen jälkeen aukeaa ohjesivu, jossa kerrotaan hakemusta

varten tarvittavat tiedot. Hakijalla tulee olla selostus asiasta, sen tunnistetiedoista sekä mahdollisista muista osapuolista. Hakemukseen tulee syöttää tiedot tuloista ja tietyistä menoista kuukausitasolla sekä tietyt varat ja niihin kuuluvat velat. Ohjeistuksessa kerrotaan, että hakijan ei tarvitse liittää hakemukseen käyttövaralaskelmaan liittyviä tositteita, mutta ne tulee säilyttää mahdollisia tarkastuksia varten.

Kuva 1. Uuden hakemuksen aloittaminen sähköisessä asianhallintajärjestelmässä

Seuraavaksi hakemukseen täytetään hakijan tiedot sekä asian tiedot, kuten hakijan rooli asiassa ja perustelut. (Kuva 1.) Tämän jälkeen syötetään puolison ja muiden mahdollisten asianosaisten tiedot sekä mahdollisen oikeusturvakuutuksen tiedot. Tämän jälkeen aloitetaan käyttövaralaskelman tekeminen, johon ohjeet löytyvät sivupalkista. (Kuva 2.) Ensimmäisenä käyttövaralaskelmaan syötetään hakijan kuukausitulot, joita ovat muun muassa ansio- ja pääomatulot ja erilaiset etuudet. Tuloista vähennetään verot.

Oikeusapuhakemus

1. Hakija

2. Asia

3. Muut

4. Avustaja

5. Laskelma

6. Yhteenveto

7. Vahvistus

8. Lopetus

Ohjeet

Avaa ohjepopup

Tulot

Menot

Varallisuus ja velat

Hakijan kuukausitulot

Tulot alle minimin

Puolisoiden tulot henkilöä kohden enintään 550,00 euroa

Ansio- tai yritystulot

Ansio- tai yritystulot 0,00 €/kk

Eläkkeet

Kansaneläke 0,00 €/kk

Ansioeläke 0,00 €/kk

Pääomatulot

Korkotulot 0,00 €/kk

Osinkotulot 0,00 €/kk

Vuokratulot 0,00 €/kk

Muut pääomatulot 0,00 €/kk

Elatusapu ja -tuki

Elatusapu 0,00 €/kk

Elatuslaki 0,00 €/kk

Päivärahat yms. etuudet

Työttömyyspäivärahat 0,00 €/kk

Opintotuki 0,00 €/kk

Äitiyspäiväraha 0,00 €/kk

Sairausvakuutuspäiväraha 0,00 €/kk

Tapaturmavakuutuspäiväraha 0,00 €/kk

Elinkorko 0,00 €/kk

Lapsilisä ja kotihoidontuki

Lapsilisää saavien lasten lukumäärä 0

Yksinhuoltajakorotus

Kotihoidontuki 0,00 €/kk

Muut tulot

Erittelet tulot (esim. luontoisedut, apurahat, kuntoutustuki jne.)

 0,00 €/kk Poista

Lisää uusi

Verot

Saannonmukaisen ennakonpidätyksen*, ennakonkannon tai lopullisen verotuksen mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut kuukaudessa:

0,00 €/kk

* Tehdyn pidätyksen määrä lisättyinä mahdollisella ennakonpidätyksen vähennyksellä

Kuukausitulot

Tuloina otetaan huomioon palkka- ja eläketulojen sekä päivärahojen ym. etuuksien lisäksi lapsilisät, kotihoidontuki, elatusapumaksut, pääomatulot ym.

Tuloista vähennetään veron ennakonpidätys.

Kuva 2. Hakijan tulojen lisääminen

Tämän jälkeen syötetään puolison kuukausitulot poikkeuksena tilanteet, joissa hakija on vastaajana rikosasiassa tai puoliset ovat toistensa vastapuolia. (Kuva 3.)

Puolison kuukausitulot		
Ansio- tai yritystulot		
	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Kansaneläke	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Ansioeläke	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Pääomatulot		
Korkotulot	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Osinkotulot	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Vuokratulot	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Muut pääomatulot	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Elatusapu ja -tuki		
Elatusapu	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Elatustuki	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Päivärahat yms. etuudet		
Työttömyyspäivärahat	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Opintotuki	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Äitiyspäiväraha	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Sairausvakuutuspäiväraha	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Tapaturmavakuutuspäiväraha	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Elinkorko	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Lapsilisä ja kotihoidontuki		
Lapsilisää saavien lasten lukumäärä	<input type="text" value="0"/>	
Kotihoidontuki	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
Muut tulot		
Erittele tulot (esim. luontoisedut, apurahat, kuntoutustuki jne.)		
<input type="text"/>	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk Poista
Verot		
Saännönmukaisen ennakonpidätyksen*, ennakonkannon tai lopullisen verotuksen mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut kuukaudessa:		
	<input type="text" value="0,00"/>	€/kk
* Tehdyn pidätyksen määrä lisättynä mahdollisella ennakonpidätyksen vähennyksellä		
<input style="float: left;" type="button" value=" < Edellinen "/> <input style="float: center;" type="button" value=" Tallenna keskeneräisenä "/> <input style="float: right;" type="button" value=" Seuraava > "/>		

Kuva 3. Puolison tulojen lisääminen

Tämän jälkeen kirjataan hakijan sekä puolison kuukausittaiset menot, joita ovat muun muassa asumismenot, vähennykset lapsista sekä muut välttämättömät menot. (Kuva 4.)

Oikeusapuhakemus

1. Hakija 2. Asia 3. Muut 4. Avustaja 5. Laskelma 6. Yhteenveto 7. Vahvistus 8. Lopetus

Tulot Menot Varallisuus ja velat

Kuukausittaiset menot

Asuminen

Asunnon tyyppi*

Vuokra-asunto
 Omistusasunto
 Asumisoikeusasunto
 Työsuhdeasunto
 Muu

Vuokra tai yhtiövastike (lämmitys- ja vesimaksuihin) 0,00 €/kk
 Omakotitalon hoitomenot (tai vastaavan) 0,00 €/kk
 Asuntolainan korot 0,00 €/kk
 Asumistuki ja -lisä 0,00 €/kk

Lasten päivähoitomenot

Päivähoitomaksut 0,00 €/kk

Elatusavut ja -velvollisuus

Hakijan maksamat 0,00 €/kk
 Puolison maksamat 0,00 €/kk
 Alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä 0,00
 Hakijan elättämien yli 18-vuotiaiden lasten lukumäärä 0,00

Muut välttämättömät menot

Ulosottosuoritukset

Hakijan maksamat 0,00 €/kk
 Puolison maksamat 0,00 €/kk

Velkajärjestelyasiassa tosiasialliset velanhoitomenot

Hakijan maksamat 0,00 €/kk
 Puolison maksamat 0,00 €/kk

Velkajärjestelyn maksuohjelman mukaiset suoritukset velkojille:

Hakijan maksamat 0,00 €/kk
 Puolison maksamat 0,00 €/kk

< Edellinen Tallenna keskeneräisenä Seuraava >

Oikeusministeriö © 2010 Sivun alkuun

Ohjeet

Avaa ohjepopup

Asuminen

- Asuntolainan lyhenne ei ole vähennyskelpoinen meno

Elatusavut ja velvollisuus

- Elatusvelvollisuus
- Hakijan maksamat elatusavut
- Alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä (samassa taloudessa asuvat)
- Hakijan tosiasiallisesti elättämien yli 18-vuotiaiden lasten lukumäärä

Muut välttämättömät menot

- Ulosotto suorituksina hyväksytään ulosottoon kuukausittain säännöllisesti maksettu suoritus

Kuva 4. Kuukausittaisten menojen lisääminen

Viimeisenä merkitään hakijan ja puolison varat ja niihin kohdistuvat velat. (Kuva 5.) Varallisuudeksi lasketaan muun muassa pankkitilit ja kiinteä omaisuus. Perheen vakinaista asuntoa ei lasketa varallisuudeksi.

Oikeusapuhakemus

1. Hakija 2. Asia 3. Muut 4. Avustaja 5. Laskelma 6. Yhteenveto 7. Vahvistus 8. Lopetus

Tulot

Menot

Varallisuus ja velat

Hakijan varallisuus ja velat

Varallisuus

Pankkitilit, määräaikaistalletukset, arvopaperit ja muu helposti realisoitava omaisuus	0,00	€
Kiinteä omaisuus, asunto-osakkeet (ei perheen vakinainen asunto, tavanomainen vapaa-ajan asunto)	0,00	€
Kuolinpesäosuus (osuus talletuksista ja niihin rinnastettavasta varallisuudesta)	0,00	€
Yhtiöosuus	0,00	€
Elinkeinotoimintaan ja maatalouden harjoittamiseen liittyvä omaisuus (ei siitä osin kuin sen myymisestä aiheutuisi merkittävää haittaa toiminnalle)	0,00	€
Kulkuvälineet yms. (ei auto)	0,00	€
Muu varallisuus	0,00	€

Velat

Varallisuus kohdassa mainittuun omaisuuteen kohdistuvat velat

 0,00 €/kk Poista

Lisää uusi

Puolison varallisuus ja velat

Varallisuus

Pankkitilit, määräaikaistalletukset, arvopaperit ja muu helposti realisoitava omaisuus	0,00	€
Kiinteä omaisuus, asunto-osakkeet (ei perheen vakinainen asunto, tavanomainen vapaa-ajan asunto)	0,00	€
Kuolinpesäosuus (osuus talletuksista ja niihin rinnastettavasta varallisuudesta)	0,00	€
Yhtiöosuus	0,00	€
Elinkeinotoimintaan ja maatalouden harjoittamiseen liittyvä omaisuus (ei siitä osin kuin sen myymisestä aiheutuisi merkittävää haittaa toiminnalle)	0,00	€
Kulkuvälineet yms. (ei auto)	0,00	€
Muu varallisuus	0,00	€

Velat

Varallisuus kohdassa mainittuun omaisuuteen kohdistuvat velat

 0,00 €/kk Poista

Lisää uusi

< Edellinen

Tallenna keskeneräisenä

Seuraava >

Ohjeet

Avaa ohjepopup

Hakijan varallisuus ja velat

- Varallisuus merkitään käypään arvoon
- Velkoihin merkitään vain ne velat, jotka kohdistuvat edellä mainittuun varallisuuteen.

Kuva 5. Hakijan sekä puolison varallisuuden ja velkojen selvittäminen

2.4.2 Sähköisen asianhallintajärjestelmän toimivuus ja kehittäminen

Romeon käyttöönotossa ja sen jälkeen järjestelmässä ja sen toimivuudessa havaittiin useita ongelmia. Tämän vuoksi 21.5.2010 oikeusministeriö perusti oikeusavun sähköisen asioinnin ja asianhallintajärjestelmän kehittämistyöryhmän, jonka tehtävänä oli seurata järjestelmän toimivuutta ja kehittää sitä. Kehittämistyöryhmän toiminta jatkuu yhä. (Oikeusministeriön kehittämishankkeita 2015.) Vuonna 2014 valtiontalouden tarkastusvirasto suoritti julkista oikeusapua koskevan tarkastuksen, josta yksi osa käsitteli sähköisen asioinnin tavoitteita ja järjestelmän toimivuutta. Tarkastusta varten haastateltiin yhtätoista henkilöä oikeusaputoimistoissa ja viittä henkilöä käräjäoikeuksissa ympäri Suomen. Näiden lisäksi haastateltiin neljää henkilöä oikeusministeriössä sekä suoritettiin haastattelu Suomen asianajajaliitossa. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 2014.)

Suomen asianajajaliitossa tehdyn haastattelun mukaan yksityiset avustajat kokivat pääsääntöisesti osaavansa käyttää Romeota ja tehdä siellä oikeusapuhakemukset oikeaoppisesti. Osa oli kuitenkin sitä mieltä, että he eivät riittämättömän koulutuksen vuoksi hallinneet järjestelmän käyttöä. Haastatteluiden mukaan yksityisille avustajille oli järjestetty koulutustilaisuuksia Helsingissä ja muutamalla muulla paikkakunnalla ja heillä oli ollut myös mahdollista mennä oikeusaputoimistoihin opettelemaan Romeon käyttöä. Romeon käyttöön on raportin mukaan mahdollista saada tukea myös puhelimitse sähköisen oikeusasioinnin valtakunnallisesta tukipuhelimesta. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 2014.)

Sähköiseen asiointiin siirtymisen yhtenä tavoitteena oli, että asiakkaat voisivat itsenäisesti täyttää oikeusapuhakemuksia netissä. Raportin mukaan vain harva asiakas oli näin tehnyt ja itsenäisesti täytetyt hakemukset olivat monesti puutteellisia ja sisälsivät paljon virheitä. Haastateltavien mukaan käyttövaratietomake oli monimutkainen täyttää ja olisi vaatinut asiakkaalta oikeusavun ja terminologian hallintaa. Monesti oli myös luontevaa, että asiakkaat täyttävät hakemukset avustajansa avustuksella. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 2014.)

Asianajoliiton haastattelussa nousi esiin, että kaikki avustajat eivät aina tarkastaneet hakijan antamien tulotietojen oikeellisuutta, vaikka niissä olisi selviä

ristiriitaisuuksia. Haastatteluissa esitettiin myös ajatus siitä, että sähköistä järjestelmää käytettäisiin hyväksi, jotta saataisiin asiakkaalle myönteinen päätös, vaikka hän ei tulojensa puolesta kuuluisi oikeusavun piiriin. Haastateltavien mukaan tämän mahdollisti se, että järjestelmä valikoi vain noin joka kahdenkymmenennen hakemuksen pistokokeeseen. Heidän mukaansa väärinkäyttöyritykset ilmenivät, kun hakemus peruttiin tulotositteita kysyttäessä. Toiset haastateltavat katsoivat virheiden johtuvan siitä, että hakijat eivät usein olleet perillä, mitä tietoja heidän tulisi antaa. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 2014.)

Oikeusaputoimistojen tekemät oikeusapupäätökset perustuvat oikeusapulain tulkintaan ja oikeusavun käsikirjan soveltamiseen. Tarkastuskertomuksen mukaan ei ole koottu tietoa siitä, kuinka toimistot menettelevät käsitellessään ja ratkaistessaan oikeusapuhakemuksia ja kuinka suuria eroja on toimistojen välillä. Suurin osa haastatelluista oikeusaputoimiston työntekijöistä kertoi pyytävänsä aina tulotositteet oikeusaputoimiston omilta asiakkailta, vaikka laki ei pääsääntöisesti tähän velvoita. (Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 2014.)

2.5 Väärinkäytökset

Väärinkäytöksellä oikeusapuasiassa tarkoitetaan tilannetta, jossa hakija pyrkii saamaan itselleen perusteetonta etua johtamalla aktiivisesti virkamiestä harhaan. Väärinkäytös voi olla myös passiivista, jolloin asioita jätetään tietoisesti ilmoittamatta. Väärinkäytöksestä on kysymys silloin, kun teko täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Useimmiten oikeusavun väärinkäytöksessä on kyse petoksesta tai asiakirjan väärentämisestä. (Oikeusavun käsikirja 2013, 79.)

Petoksella tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö erehdyttää tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotain ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä. Teolla tavoitellaan itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä. Petoksesta on tuomittava sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Petoksen yritys on rangaistava. (Rikoslaki 36:1.§ 1. mom.) Väärentämisestä on kyse, jos henkilö valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana

todisteena tai käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena. Väärennyksestä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Väärennyksen yritys on rangaistava. (Rikoslaki 33:1.§ 1. mom.)

Selvittäessäni asianajajan vastuuta oikeusapuhakemuksia tehtäessä, en löytänyt asiasta ohjeistusta. Otin yhteyttä Suomen asianajajaliittoon, josta sain valvonnasta vastaavalta lakimieheltä sekä kehitys- ja viestintäpäälliköltä vastauksen kysymykseeni. Vastauksen mukaan asianajajalla on lähtökohtaisesti oikeus luottaa päämieheltään saamiinsa tietoihin. Asianajaja ei saa toimia lainvastaisesti yllyttämällä asiakastaan ilmoittamaan väärää tietoa tai toimittaa tahallaan väärää tulotietoja päämiehensä puolesta. Jos on syytä epäillä asianajajan toimineen lainvastaisesti, menee asia poliisin tutkittavaksi, minkä jälkeen tuomioistuin tuomitsee ja vasta sen jälkeen valvontalautakunta reagoi lainvoimaiseen tuomioon. Asianajajaliiton mukaan heidän tietoonsa ei ole tullut tapauksia, joissa asianajaja olisi tuomittu rikoksesta oikeusapuhakemukseen liittyen. (Laukkanen 2016.)

2.5.1 Väärinkäytösepäilyt oikeusaputoimistossa

Oikeusaputoimistoilla on selvittämisvastuu, joka edellyttää, että kaikki väärinkäytösepäilyt tutkitaan. Väärinkäytösepäily syntyy, kun oikeusapusihteri havaitsee hakemuksen käsittelyssä ristiriitaisuuksia. Usein epäily syntyy, kun viranomaisilta ja rekistereistä saadut tiedot eivät vastaa hakijan ilmoittamia tietoja. Väärinkäytösepäily voi syntyä myös ulkopuolisen ilmoituksesta. Ilmoituksen tekijänä voi olla muun muassa poliisi, tuomioistuin, sosiaaliviranomainen tai oikeusapua hakevan henkilön vastapuoli. (Oikeusavun käsikirja 2013, 79.)

Kun epäily väärinkäytöksestä on syntynyt, otetaan hakijan tiedot tarkempaan tutkintaan. Hakemuksen asiakirjat käydään läpi, niitä verrataan viranomaisten ja rekistereiden tietoihin ja hakijalta itseltään pyydetään lisäselvityksiä. Johtava julkinen oikeusavustaja arvioi saatujen tietojen perusteella, onko hakija menetellyt vilpillisesti. Tärkeä seikka on, tiesikö henkilö tai olisiko hänen pitänyt tietää ilmoitusvelvollisuudestaan, etuuden saamisen perusteista tai etuuden määrään vaikuttavista seikoista. Jos johtava julkinen oikeusavustaja epäi-

lee hakijan toimineen vilpillisesti, siirtää hän asian poliisitutkintaan. (Oikeusavun käsikirja 2013, 80.)

2.6 Oikeusapupäätöksen tekeminen yksityiselle avustajalle

Oikeusavun myöntämisen lähtökohtana on hakijan ilmoitus ja hänen esittämiensä selvitys käyttövaroistaan (Valtioneuvoston asetus oikeusavusta 1.§ 2. mom.). Avustaja voi tehdä hakemuksen päämiehensä puolesta, mutta tällöinkin oikeusavun hakijana on päämies eikä avustaja itse (Oikeusapulaki 10. § 1. mom.) Oikeusavun hakijalla on selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus, jotka selvittää hakemuslomakkeissa ja päätöksissä (Oikeusavun käsikirja 2013, 80). Hakemuksen liitteeksi tulee liittää haastehakemus tai muu asiasta kertova asiakirja. Hakemukset ohjautuvat järjestelmän kautta oikeusaputoimistoihin ympäri Suomea, joissa oikeusapusihteerit ottavat ne käsiteltäviksi. Järjestelmä valikoi satunnaisesti hakemuksia pistokokeeseen, josta tulee hakemuksen lähettämisen jälkeen avustajalle ilmoitus. Pistokokeen myötä avustajan tulee lähettää asiakkaan tulo-, meno- ja varallisuustositteet hakemusta käsittelevään oikeusaputoimistoon.

Oikeusapusihteerit tarkastaa ensin, onko hakijalla perustetta saada yksityisen avustajan määräys. Jos vaatimukset eivät täyty, hakija voi silti olla oikeutettu oikeusapuun, mutta häneltä evätään yksityisen avustajan määräys. Tämän jälkeen sihteerit tarkastaa käyttövaratiedot. Jos hakemus ei ole valikoitunut pistokokeeseen, ei avustajien tarvitse toimittaa tositteita käyttövaroista ja sihteerit tekee kevyen tarkastuksen hakemuksen tulo- ja meno tiedoille. Avustajien ei tarvitse täyttää tietoja kohta kohdalta, jos hakijan tulot ovat alle 600 euroa tai puolisoiden tulot henkilöä kohden ovat alle 550 euroa kuukaudessa. Tällöin he voivat ruksia kohdan ”hakijan tulot alle 600 €” tai ”puolisoiden tulot alle 550 € henkilöä kohden”. Kyseisissä tapauksissa oikeusapusihteerit ei ota hakemuksen käyttövaratietoja tarkempaan käsittelyyn, jos siihen ei kohdistu järjestelmän pistokoetta.

Jos tulo- ja menotiedot on täytetty, sihteerit silmäilee ne läpi ja katsoo, onko tiedoissa ristiriitaisuuksia. Valtion ja kunnan viranomaiset, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus sekä vakuutuslaitos ovat velvollisia antamaan oikeusaputoimistolle tiedot, joita se tarvitsee selvittääkseen hakijan käyttövarat. (Oikeusapulaki 10.§. 2. mom.) Virheellisten tietojen havaitseminen perustuu hiljai-

seen tietoon ja kokemukseen. Esimerkiksi jos hakemukseen on merkitty lapsia vähennykseksi, varmistetaan että lapsilisät on merkitty tuloihin. Jos sihteerillä epäilee, että hakemuksen tiedot saattavat olla virheelliset, hän pyytää tositteita ja lisätietoja avustajalta. Tietojen tarkastamiseen käytetään myös Kelan asiointipalvelua, josta saa tiedon hakijalle maksettavista etuuksista. Väestörekisteritietojärjestelmästä tarkastetaan lapsien määrä, siviilisääty ja henkilön omistamat kiinteistöt.

3 TUTKIMUS YKSITYISTEN AVUSTAJIEN MÄÄRÄYSTEN KÄYTTÖVARATIETOJEN PAIKKANSAPITÄVYYDESTÄ

Tässä luvussa tarkastellaan kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia sekä analysoidaan niitä. Tutkimuksessa havaittuja kehittämiskohteita määritetään ja tarkennetaan oikeusapusihteerin ja yksityisten avustajien haastatteluilla.

3.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessani käytin sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiivinen tutkimus on määrällinen tutkimus, jossa asioita kuvataan numeeristen suureiden avulla ja tuloksia voidaan havainnollistaa taulukoin ja kuvoin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa selvitetään eri asioiden välisiä riippuvuuksia ja tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia riittävän suurella ja edustavalla otoksella. Tuloksia pyritään yleistämään laajempaan joukkoon tilastollisen päättelyn keinoin. (Heikkilä 2014, 15.)

Kvantitatiivinen tutkimukseni oli poikkileikkaustutkimus, jossa otanta oli aikasidonnainen. Pyrkimyksenä oli määrittelyllä aikavälillä ja tietyllä otannalla saada kattava pienoiskuva perusjoukosta. Koska kvantitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan yleensä kartoitettua olemassa oleva tilanne, mutta ei syitä sen takana, käytin tutkimuksessani myös kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Laadullisella tutkimuksella pyrin selvittämään syitä tilanteelle ja löytämään sitä kautta ratkaisuja tilanteen muuttamiseksi. Kvalitatiivinen tutkimus rajoittuu pienen määrään tapauksia, jotka analysoidaan mahdollisimman tarkasti (Heikkilä 2014, 15).

Laadullisen tutkimukseni aineistonkeruumenetelmät olivat osallistuva havainnointi sekä teemahaastattelut. Teemahaastattelussa yhdistyvät avoin ja loma-

kehaastattelu. Siinä on etukäteen määritelty haastattelun aihealueet, mutta kysymysten järjestys ja tarkka muoto ovat muuttuvia. Tarkoituksena on keskustella aiheesta avoimesti, mutta kuitenkin haastattelijan määräämissä raameissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Tein teemahaastattelut sekä oikeusaputoimiston sihteerille sekä kahdelle asianajoassistentille sekä yhdelle avustajalle. Oikeusapusihteerin haastattelussa pyrin selvittämään heidän näkemystään ongelmasta sekä kehitysehdotuksia asian korjaamiseksi. Yksityisen avustajan ja asianajoassistenttien haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää, miten käyttövaratietojen tarkastusprosessi etenee, mitä ongelmakohtia heillä on oikeusapuhakemusten täyttämässä ja kuinka tärkeänä he näkevät tietojen tarkastamisen. Haastattelujen lisäksi käytin tiedonkeruumenetelmänä osallistuvaa havainnointia. Osallistuvassa havainnoinnissa tukija osallistuu ryhmän toimintaan (Hirsjärvi ym. 2009, 216). Olin tehnyt havainnointia ryhmän toiminnasta ja tutkimusongelmasta koko harjoitteluni ajan oikeusaputoimistossa.

3.2 Aineiston keruu

Aineiston keruu tapahtui aikavälillä 27.6.2015–7.9.2015. Kyseisellä aikavälillä Kouvolan oikeusaputoimistoon ohjautui 142 oikeusapuhakemusta, joista 98 otin tutkimukseen ja 44 jätin tutkimuksen ulkopuolelle. Kun hakemus saapui oikeusaputoimistoon, pyysin sähköpostilla avustajaa toimittamaan asiakkaan käyttövaratositteet, joiden perusteella hakemuksen tiedot oli täytetty. Jos oikeusapujärjestelmä oli valikoinut hakemuksen pistokokeeseen, toimittivat avustajat tositteet automaattisesti.

Tämän jälkeen kirjasin hakijan tiedot taulukkoon, jota käytin tutkimusaineiston keräämisessä. (Taulukko 3). Taulukkoon merkitsin seuraavat tiedot:

Taulukko 3. Aineiston keruussa apuna käytetty taulukko

Pistokoe/ei pistokoetta	<i>Kirjasin, oliko järjestelmä valikoinut hakemuksen pistokokeeseen.</i>
Hakemus nro X	
Hakijan nimi	
Peruste hakemukselle	<i>Rikosnimike, riita-asia tms.</i>
Avustaja	
Hakemuksen saapumispäivä	<i>Päivä, jona hakemus saapui oikeusaputoimistoon käsiteltäväksi.</i>
Etuuksien alkamispäivä	<i>Kirjasin, mistä päivästä alkaen oikeusapua haetaan. Tämä on tärkeä tieto, koska hakijan tulee ilmoittaa käyttövaratiedot koko ajalta, jolle hän oikeusapua hakee.</i>
Käsittelypäivä	<i>Päivä, jona asia käsitellään tuomioistuimessa.</i>
Saadut tositteet	<i>Kirjasin, saapuiko hakemuksen mukana tositteita ilman erillistä pyyntöä.</i>
Käyttövaralaskelma 1.	<i>Tähän kirjasin hakemuksessa ilmoitetut tulo, meno ja varallisuus tiedot.</i>
Käyttövara	<i>Käyttövaralaskelma 1. tiedoilla laskettu kuukausittainen käyttövara.</i>
Perusomavastuuprosentti	
Lisäomavastuu	
Lisätiedot	<i>Tähän kirjasin esimerkiksi seikkoja, jotka vaativat lisäselvityksiä tai seikkoja prosessin etenemisestä.</i>
Pyydetty tositteet	<i>Päivä, jona pyysin avustajaa toimittamaan tositteet.</i>
Tositteet saatu	<i>Päivä, jona pyydetty tositteet saapuivat oikeusaputoimistoon.</i>
Saadut tositteet	<i>Mitä tositteita avustaja toimitti.</i>
Käyttövaralaskelma 2.	<i>Tositteiden pohjalta tehty uusi käyttövaralaskelma.</i>
Lopputulos	<i>Tähän kirjasin, oliko ensimmäisessä käyttövaralaskelmassa virheitä. Jos virheitä oli, merkitsin missä kohdin käyttövaralaskelmaa. Kirjasin myös mahdollisen perusomavastuuprosentin muutoksen.</i>

Kun pyytämäni tositteet saapuivat, aloitin hakemuksen läpikäymisen. Ensimmäisenä tarkastin hakijan tiedot väestörekisteritietojärjestelmästä. Järjestel-

mästä varmistin hakijan siviilisäädyn. Kyseisellä tiedolla on merkitystä, koska puolison tulot huomioidaan käyttövaralaskelmassa, jos hakija ei ole vastaajana rikosasiassa. Jos väestörekisterissä oli merkintä puolisosta, jota ei ollut mainittu hakemuksessa, laitoin lisäselvityspyynnön avustajalle.

Jos hakemukseen oli kirjattu vähennykseksi lapsia, tarkistin väestörekisteristä heidän vakituisen osoitteensa. Lapsista saa vähennyksen vain se vanhempi, jonka luona lapset ovat kirjoilla. Jos hakija oli oikeutettu lapsivähennykseen, varmistin, että lapsilisä oli merkitty hakemukseen tuloksi.

Seuraavaksi tarkastin hakijan tulot. Jos hakija oli ansiotyössä, tarvitsin tositteeksi palkkakuitin. Palkkakuitista tarkistin sen olevan riittävän tuore ja jos tulot olivat vaihtelevat, laskin tuloiksi keskiarvon viimeiseltä puolelta vuodelta. Jos hakijalle ei ollut ilmoitettu mitään tuloja tai epäilin jonkin etuuden puuttuvan, soitin Kelaan ja varmistin hakijan saamat etuudet. Tämän jälkeen varmistin ilmoitettujen vähennysten oikeellisuuden. Jos hakijalla oli vuokravähennys, tarkastin tiliotteelta hakijan tosiasiallisesti suorittavan summan.

Omakotitalon käyttökuluista saa ilman tositteita vähennykseksi 250 euroa. Jos hakemukseen oli kirjattu enemmän vähennyksiä, pyysin tositteita käyttökuluista viimeiseltä vuodelta. Kävin läpi hakijan tiliotteen ja varmistin, että tiliotteella näkyvät suoritukset vastaavat ilmoitettuja tuloja ja menoja. Tilioite oli erittäin käyttökelpoinen työkalu tarkastuksissa, mutta hyvin moni avustaja jätti sen pyynnöstä huolimatta toimittamatta. Hakijan tulotietojen tarkastuksen jälkeen valmistelin hakemuksen oikeusapusihteeriä varten, joka teki lopullisen oikeusapupäätöksen. Tämän jälkeen lähetin päätöksen avustajalle sähköpostilla.

Jokaisen hakemuksen tarkastus oli erilainen. Joidenkin hakemusten käsittelyyn meni viisitoista minuuttia, toisten taas kuukausi. Hakemuksen käsittelyn eteneminen ja tarkastettavat asiat olivat hyvin tapauskohtaisia. Seuraavat esimerkkitapaukset havainnollistavat käyttövaratietojen tarkastusprosessia.

Esimerkki 1.

Oikeusapuhakemuksessa haetaan oikeusapua lapsen huoltoa ja tapaamisoi-keutta koskevan sopimuksen muuttamiseen. Hakemukseen ei kohdistu järjestelmän pistokoetta, eikä hakemuksen mukana tule käyttövaratositteita. Laitan avustajalle sähköpostia, jossa pyydän häntä toimittamaan tositteet.

Hakemuksessa ilmoitetut käyttövarat

Ansio- tai yritystulot yhteensä	420 €
Elatusapu- ja elatustuki	155,17 €
Opintotuki	220 €
Lapsilisää saavien lasten määrä	1
Yksinhuoltaja korotus	Kyllä
Lapsilisä	144,30 €
Asunnontyyppi	Omistusasunto
Vuokra tai yhtiövastike	-380 €
Asuntolainan korot	-70 €
Samassa taloudessa asuvat lapset	1 (-300€)
Käyttövara	189,47 €
Perusomavastuuprosentti	0 %
Lisäomavastuu	0 %
Oikeusapumaksu	0 €

Laskelman mukaan hakija saisi ilmaista oikeusapua.

Saan melko nopeasti avustajalta palkkakuitin ja tiliotteen. Tositteissa on myös joitain omakotitalon käyttömenoihin liittyviä tositteita, kuten yhden kuukauden jätehuolto- ja sähkölasku. Ensimmäisenä käyn väestötietojärjestelmässä tarkastamassa tiedot. Järjestelmän mukaan hakijan taloudessa asuu yksi lapsi, joten lapsivähennys on oikein. Huoneiston asukkaista löytyy myös aikuinen mies, vaikka hakemuksessa ei ole ilmoitettu puolisoa. Pyydän avustajalta lisätietoja miehen suhteesta hakijaan sekä viimeiseltä vuodelta tositteita omakotitalon käyttömenoista, koska omakotitalosta on merkitty vähennyksiin enemmän kuin 250 euroa. Hakijalla on vaihtelevat ansiotulot, joten pyydän palkkakuitit pidemmältä ajalta. Tiedustelen myös, tekeekö hakija kesällä opintoja, koska opintotuki on merkitty tuloksi. Koska asiassa on paljon selvitettävää, avustaja kehottaa keskustelemaan suoraan hakijan kanssa.

Käyn useita puhelinkeskusteluja ja sähköpostiviestien vaihtoa hakijan kanssa selvittäessäni oikeita tietoja. Asunnossa asuva mies paljastuu hakijan avopuoliseksi ja hakija toimittaa puolison palkkakuitin ja tiliotteen. Hakija toimittaa palkkakuitit pidemmältä ajalta ja kertoo, ettei saa kesällä opintotukea. Ensin

hän ilmoittaa toimittavansa omakotitalon käyttömenoihin liittyvät tositteet, mutta useista kyselyistä huolimatta hän ei toimita tositteita. Lopulta hän hyväksyy vähennykseksi 250 euroa. Koska hakijalla on eri tulot kesällä, tehdään hänelle kolme eri käyttövarakautta.

Korjatut käyttövaralaskelmat

Käyttövaralaskelma 6.5–31.5

Ansio- tai yritystulot	270,16 €
Elatusapu- ja elatustuki	155,17 €
Opintotuki	220 €
Lapsilisä	95,75 €
Verot	-23,08 €
Puolison tulot	1035 €
Asumismuoto	Omistusasunto
Omakotitalon tai vast. Menot	-250 €
Asuntolainan korot	-26,9 €
Samassa taloudessa asuvat lapset	1 (-300€)
Käyttövara	1176,1 €
Perusomavastuuprosentti	20 %
Lisäomavastuu	0 %
Oikeusapumaksu	70 €

Käyttövaralaskelma 1.6–31.7

Ansio- tai yritystulot	270,16 €
Elatusapu- ja elatustuki	155,17 €
Lapsilisä	95,75 €
Verot	-23,08 €
Puolison tulot	1035 €
Asumismuoto	Omistusasunto
Omakotitalon tai vast. Menot	-250 €

Asuntolainan korot	-26,90 €
Samassa taloudessa asuvat lapset	1 (-300€)
Käyttövara	956,1 €
Perusomavastuuprosentti	20 %
Lisäomavastuu	0 %
Oikeusapumaksu	70 €

Käyttövaralaskelma 1.8-

Ansio- tai yritystulot	270,16 €
Elatusapu- ja elatustuki	155,17 €
Opintotuki	220 €
Lapsilisä	95,75 €
Verot	-23,08 €
Puolison tulot	1035 €
Asumismuoto	Omistusasunto
Omakotitalon tai vast. menot	-250 €
Asuntolainan korot	-26,9 €
Samassa taloudessa asuvat lapset	1 (-300€)
Käyttövara	1176,1 €
Perusomavastuuprosentti	20 %
Lisäomavastuu	0 %
Oikeusapumaksu	70 €

Hakijan omavastuuprosentti nousi kaikilla käyttövarakausilla 0 %:sta 20 %:iin.

Esimerkki 2.

Oikeusavun hakija on vastaajana kunnianloukkausta koskevassa asiassa.

Hakemukseen ei kohdistu järjestelmän pistokoetta, eikä hakemuksen mukana tule käyttövaratositteita. Laitan avustajalle sähköpostia, jossa pyydän häntä toimittamaan tositteet.

Hakemuksessa ilmoitetut käyttövarat

Ansio- ja yritystulot	1642,43 €
Asumismuoto	Vuokra-asunto
Vuokra tai yhtiövastike	-475 €
Huollettavien yli 18 v. lasten määrä	1 (-300€)
Säännölliset ulosottosuoritukset	-547,48 €
Käyttövara	319,95 €
Perusomavastuuprosentti	0 %
Lisäomavastuuprosentti	0 %
Oikeusapumaksu	0 €

Laskelman mukaan hakija saisi ilmaista oikeusapua.

Koska oikeusapuhakemuksessa on merkitty täysi-ikäinen huolettavaksi, pyydän asialle perusteita. Oikeusavun käsikirjan (2013, 37) mukaan *lapsivähennys voidaan tehdä myös 18 vuotta täyttäneestä lapsesta, jota hakija tosiasiallisesti elättää. Vähennys tulee kysymykseen esimerkiksi lukiota tai ammattikoulua käyvän kotona asuvan lapsen osalta. Tarkkaa yläikärajaa ei voida asettaa, mutta pääsääntöisesti huomioon otettavaksi voi tulla alle 20-vuotias lapsi. Mikäli kotona asuva lapsi saa työttömyyskorvausta, eläkettä tai muuta riittävää tuloa, ei vähennysoikeutta kuitenkaan ole.*

Hakijan antaman selvityksen mukaan lapsi on yli 20-vuotias, joka ei ole ammattikoulussa tai lukiossa. Hakijan mukaan lapsi on tosiasiallisesti hänen elättävänänsä, koska lapsella ei ole mitään tuloja. Asian ollessa hyvin tulkinnanvarainen, siirrän sen johtavan julkisen oikeusavustajan päätettäväksi. Johtavan julkisen oikeusavustajan ratkaisun mukaan lapsi ei ole vähennyskelpoinen, koska hän on yli 20-vuotias eikä hän ole toisen asteen koulutuksessa. Oikeusapupäätöksissä joudutaan monesti tekemään kyseisenlaista pohdintaa lain, asetusten ja ohjeistusten tulkinnasta.

Hakija toimittaa palkkakuitin, vuokrasopimuksen ja tiliotteen. Palkkakuitin summat eroavat aikaisemmin ilmoitetuista ja hakija ei pyynnöstä huolimatta toimita tositteita sähköstä ja vedestä.

Korjattu käyttövaralaskelma

Ansio- ja yritystulot	1965,01 €
Asumismuoto	Vuokra-asunto
Vuokra tai yhtiövastike	-410 €
Huollettavien yli 18 v. lasten määrä	0
Säännölliset ulosottosuoritukset	-655 €
Käyttövara	900,01 €
Perusomavastuuprosentti	40 %
Lisäomavastuuprosentti	0 %
Oikeusapumaksu	70 €

Hakijan omavastuuprosentti nousi 0 %:sta 40 %:iin.

3.3 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen lopputuloksena 142 hakemuksesta 44 hakemusta ei ollut tutkimuksessa mukana, 49 hakemuksessa ei ollut virheitä ja samassa määrässä hakemuksissa esiintyi virheitä käyttövaratiedoissa. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Hakemusten lukumäärä

Hakemuksia yhteensä	142 kpl
Tutkimuksessa mukana olleet hakemukset	98 kpl
Virheettömät hakemukset	49 kpl
Virheelliset hakemukset	49 kpl

Hakemuksia ei otettu mukaan tutkimukseen, jos hakijana oli lapsi. Lapsella ei ole tuloja, joten hänellä ei ole käyttövaratositteita toimitettavaksi. Jätin tutkimuksesta pois hakemuksia, joissa oli istunto samana päivänä ja päätös tuli

saada nopeasti. Tarkistin kuitenkin kiireellisistä hakemuksista pääpiirteittäin käyttövaralaskelmat. Jos laskelmissa oli tietoja, jotka eivät mielestäni täsmänneet, ilmoitin avustajalle tarvitsevani tositteet. Jos näytti siltä, etten ehdi käsitellä hakemusta ennen istuntoa, neuvoin avustajaa pyytämään kansliatuomiota.

Joissain tapauksissa hakemus jäi tutkimuksen ulkopuolelle, koska toinen sihteeri käsitteli sen eikä pyytänyt tositteita. Jos hakijalle oli hetki sitten tehty oikeusapupäätös, johon oli kohdistunut pistokoe, en ottanut hakemusta mukaan tutkimukseen. Jos oli hakemuksesta ilmenevien tietojen perusteella täysin selvää, ettei hakijalla voi olla tuloja, jätin hakemuksen tutkimuksen ulkopuolelle. Tällainen tieto on esimerkiksi se, että hakija on vankilassa.

Tutkimuksessa mukana olleista hakemuksista 50 % oli virheettömiä. Hakemuksista 31,6 %:ssa oli virheitä, jotka eivät muuttaneet omavastuuprosenttia ja 18,4 %:ssa hakemuksista oli virheitä, joiden seurauksena omavastuuprosentti muuttui. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Tutkimuksessa mukana olleiden hakemusten jakautuminen virheettömiin ja virheellisiin hakemuksiin

Muuttuja (hakemukset)	Frekvenssi (lukumäärä)	Suhteellinen frekvenssi (%)
Virheettömät	49	50
Virheelliset, joissa omavastuuprosentti ei muuttunut	31	31,6
Virheelliset, joissa omavastuuprosentti muuttui	18	18,4
Yhteensä	98	100

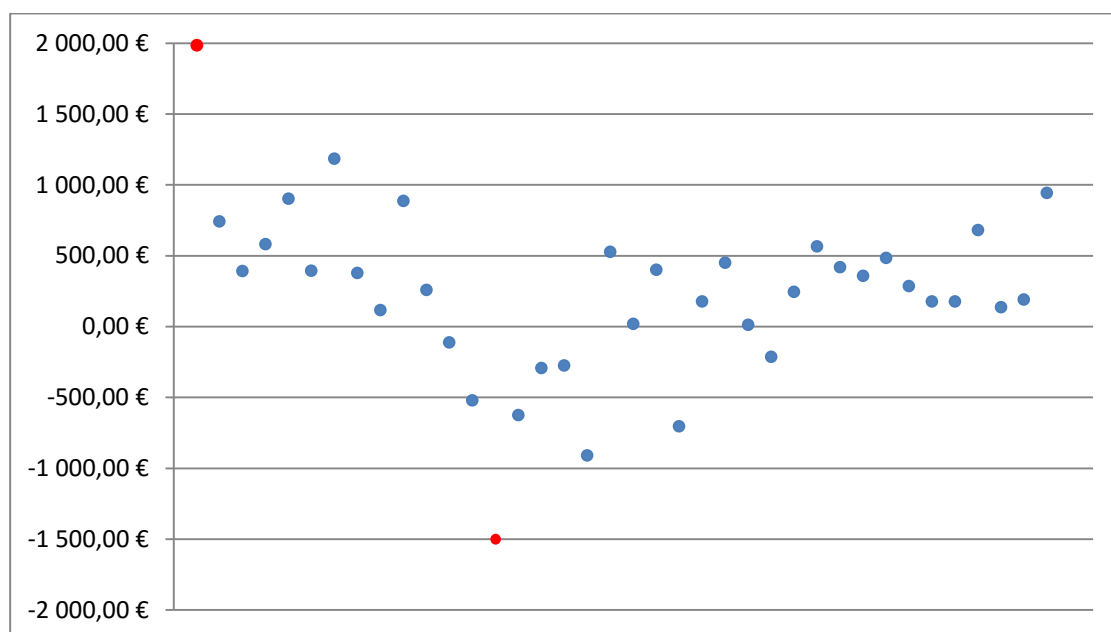
Tutkimuksessa mukana olleisiin hakemuksiin 19:ään kohdistui järjestelmän pistokoe ja näistä 12:den käyttövaratietoihin tuli tarkastuksen jälkeen muutoksia. Kahden hakemuksen omavastuuprosentti muuttui tositteiden tarkastuksen myötä.

Hakemuksissa, joiden omavastuuprosentti muuttui käyttövaratietojen tarkastuksen jälkeen, seitsemässä tapauksessa prosentti laski ja yhdessätoista kasvoi. (Taulukko 6.)

Taulukko 6. Omavastuuprosenttimuutosten jakauma

Hakemukset, joissa prosentti muuttui.	Frekvenssi (lukumäärä)	Suhteellinen frekvenssi (%)
Prosentti nousi	11	61,1
Prosentti laski	7	38,9
Yhteensä	18	100

Seuraavat kuva ja taulukot selvittävät virheiden merkityksellisyyttä. Kuvassa 6. on havainnollistettu, kuinka paljon virheellisten hakemusten käyttövarat muuttuivat euroissa. Jokainen kuvassa oleva piste vastaa yhden hakemuksen käyttövaratiedoissa ollutta euromääräistä muutosta. Esimerkiksi hakijan käyttövara oli hakemuksen mukaan 797,50 euroa ja tarkistuslaskelman jälkeen todellinen käyttövara oli 273,56 euroa. Tällöin käyttövaroissa tapahtunut muutos oli -523,94 euroa. Kuvaan on merkitty punaisella kaksi selkeästi muita suurempaa muutosta. Tutkimuksessa mukana olleiden hakemusten käyttövarat kasvoivat yhteensä 8835,35 eurolla.

Kuva 6. Virheellisten hakemusten euromääräinen muutos käyttövaroissa tarkistuksen jälkeen. Jokainen piste vastaa yhden hakemuksen euromääräistä muutosta ja punaisella on merkitty kaksi suurinta muutosta, jotka poikkeavat selkeimmin muista havainnoista

Taulukosta 7. ilmenee, kuinka paljon hakemusten euromääräisistä virheistä sijoittui tietyille vaihteluvälille. Moodiluokka eli luokka, jonka frekvenssi on suurin, on 150 euroa - 299,99 euroa. Tämä tarkoittaa sitä, että virheellisistä hakemuksista kymmenessä käyttövarat joko nousivat tai laskivat 150 euroa - 299,99 euroa. Seuraavaksi suurin luokka on 300 euroa - 449,99 euroa, johon sijoittui seitsemän hakemusta. Virheellisten hakemusten käyttövarat muuttuivat keskimääräisesti 232,51 euroa ja virheiden keskihajonta oli 604,18 euroa. Jos sen sijaan jätetään huomiotta kaksi selkeästi muita suurempaa muutosta havaintoluokista 1500 euroa -1649,99 euroa ja 1950 euroa - 2099,99 euroa keskiarvoksi saadaan 231,95 euroa ja keskihajonnaksi 465,43 euroa. Tämä on tärkeää huomioida siksi, että kaksi suurinta euromääräistä muutosta syntyi, kun avustaja oli merkinnyt epähuomiossa vähennyksiin toisessa hakemuksessa viisi lasta liian vähän ja toisessa neljä liikaa. Huolimattomuusvirheen puolesta puhuu se, että molemmat avustajat soittivat ja pyysivät korjaamaan hakemuksen.

Taulukko 7. Käyttövaratietojen muutos tarkistuksen jälkeen frekvenssitaulukkona

Käyttövaratietojen muutos (€)	Frekvenssi (lukumäärä)	Suhteellinen frekvenssi (%)
0 - 149,99	5	13,2
150 - 299,99	10	26,3
300 – 449,99	7	18,4
450 – 599,99	5	13,2
600–749,99	4	10,5
750 – 899,99	1	2,6
900 – 1049,99	3	8
1050–1199,99	1	2,6
1200–1349,99	0	0
1350–1499,99	0	0
1500–1649,99	1	2,6
1650–1799,99	0	0
1800–1949,99	0	0
1950–2099,99	1	2,6
Yhteensä	18	100

Taulukossa 8. havainnollistetaan, kuinka monta porrasta omavastuuprosentit muuttuivat. Jos esimerkiksi omavastuuprosentti muuttui 0 prosentista 20 prosenttiin, muutos on yksi porttas. Taulukossa ei ole eritelty nousiko omavastuuprosentti vai laskiko. Suurin frekvenssi on yhden portaan muutos, joita on kaksi kolmasosaa. Enimmillään hakemuksissa esiintyi neljän portaan muutos. Omavastuuosuuden korvausaskeleen muutoksen keskiarvo 1,61 ja keskihajonta 0,95.

Taulukko 8. Omavastuuportaan muutos

Muutos (omavastuuprosentti porttas)	Frekvenssi (lukumäärä)
1	12
2	2
3	3
4	1

3.4 Tulosten analysointi

Tutkimuksen lopputuloksena huomattavassa määrässä hakemuksia esiintyi virheitä. Virheitä oli kaiken kaikkiaan puolessa hakemuksista ja omavastuuprosentti muuttui 18,4 prosentissa. Yllättävää oli, että 39 prosentissa hakijan omavastuuprosentti laski tarkastuksen jälkeen. Myös euromääräisten muutosten keskiarvo 232,51 euroa oli suhteellisen suuri, kun ottaa huomioon, että omavastuuprosenttiportaat vaihtuvat 200 euron välein. Hyvä asia oli, että suurimmaksi osaksi omavastuumuutokset portaittain pysyttelivät yhden portaan muutoksissa (Taulukko 8.).

Tarkasteltaessa kaikkia 49:ää hakemusta, joissa virheitä esiintyi, ei löydy yhtä hallitsevaa syytä, mikä johti paikkansapitämättömän käyttövaran muodostumiseen. Huomioitavaa on, että monessa hakemuksessa esiintyi virheitä useissa kohdissa käyttövaralaskelmaa ja yksittäinen virhe ei välttämättä ollut syynä omavastuuprosentin muutokseen. (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Virheitä, jotka esiintyivät useammassa kuin yhdessä hakemuksessa

Virhe	Frekvenssi (kuinka monessa hakemuksessa virhe esiintyi)
Tulot alle 600 €	11
Lapsien määrä	7
Elatustuki, lapsilisä, yksinhuoltajakorotus, päivähoitomaksut	5
Ansiotulot	4
Omakotitalon-talon käyttömenot	4
Hoitotuki, vammaistuki, toimeentulotuki	4
Asumistuki	4
Mitätöinnit	4
Kielteiset päätökset	4
Puoliso	2

Yhdessätoista hakemuksessa oli ilmoitettu tulot alle 600 euroa, mutta tositteiden perusteella tulot olivat enemmän kuin 600 euroa kuukaudessa. Näistä yhden hakijan omavastuuprosentti nousi väärin ilmoitettujen tietojen vuoksi. Yhteensä kahdessatoista hakemuksessa oli virheitä lapsiin liittyvien vähennysten tai etuuskien ilmoittamisessa. Näistä yhteensä seitsemässä hakemuksessa oli ilmoitettu lapsien määrä väärin ja viidessä oli jätetty merkitsemättä elatustuki, lapsilisä, yksinhuoltajakorotus tai päivähoitomaksut. Näistä viidessä tapauksessa omavastuuprosentti nousi, yhdessä laski ja viidessä hakemuksessa virheet eivät vaikuttaneet omavastuuseen.

Neljässä hakemuksessa oli ilmoitettu ansiotulot väärin ja kaikkien neljän hakijan omavastuuprosentti muuttui. Kaikissa tapauksissa oli kyse henkilöstä, jolla oli vaihtelevat tulot. Yhdessäkään tapauksessa ei ollut jätetty kokonaan ilmoittamatta ansiotuloja, vaan palkkakuitin perusteella tehdyssä tarkastuslaskelmassa ansiotulojen ja niihin kohdistuvien verojen määrä muuttui. Hakijoiden omavastuuprosentti nousi kahdessa tapauksessa ja laski yhdessä tapauksessa. Yhdessä tapauksessa toimitettiin ensin liian vanha palkkalaskelma, jonka jälkeen toimitettiin laskelma liian lyhyeltä ajalta. Lopulta saatiin palkkalaskel-

mat oikealta ajalta ja hakijan omavastuuprosentti nousi 20 prosentista 55 prosenttiin.

Neljässä tapauksessa ilmoitettiin väärät omakotitalon käyttömenot. Näistä kahdessa tapauksessa omavastuuprosentti nousi ja yhdessä laski. Kaikissa tapauksissa ilmoitettiin käyttömenoiksi enemmän kuin 250 euroa toimittamatta vaadittuja tositteita viimeiseltä vuodelta. Hakijoista yksi toimitti tositteet todenmukaisen käyttömenon laskemiseksi ja laskelman tuloksena käyttömenot jäivät hieman pienemmiksi kuin 250 euroa. Muut hakijat eivät toimittaneet vaadittavia tositteita, vaan hyväksyivät käyttömenoiksi 250 euroa.

Neljässä hakemuksessa oli virhe liittyen tukiin, joita ei huomioida tuloina. Yhdessä hakemuksessa oli merkitty toimeentulotuki tuloksi ja kyseisen hakemuksen omavastuuprosentti laski. Kolmen muun hakemuksen omavastuuprosentti pysyi samana. Näistä yhdessä oli merkitty hoitotuki tuloksi ja kahdessa hakemuksessa vammaistuki tuloksi.

Yhteensä neljässä hakemuksessa oli asumistukeen liittyvä virhe. Kaikissa hakemuksissa oli jätetty asumistuki merkitsemättä ja tiedon asiasta sain soittamalla Kelaan. Näistä yhden hakemuksen omavastuuprosentti nousi ja yhden laski. Hakemukset, joissa prosentti ei muuttunut, tulivat samalta hakijalta eri asioissa. Molemmat hakemukset tulivat samoilla virheellisillä tiedoilla, mutta olin jättänyt lähettämättä avustajalle ensimmäisen hakemuksen, johon olin tehnyt korjaukset.

Kahdessa hakemuksessa oli jätetty merkkäämatta puolison tulot, vaikka väestötietojärjestelmän mukaan hakijalla oli puoliso. Toisessa hakemuksessa omavastuuprosentti säilyi muuttumattomana ja toisessa prosentti nousi. Ensimmäisen hakijan puolison tulot saatiin, kun asiaa kysyttiin avustajalta. Toisen hakijan avustaja ilmoitti ensin, että hänen tietojensa mukaan hakijalla ei ole puolisoa, mutta lopulta hakija toimitti puolison tulotositteet.

Jouduin mitätöimään yhteensä viisi hakemusta ja tekemään kielteisen päätöksen neljässä tapauksessa. Kahdessa tapauksessa jouduin tekemään kielteisen päätöksen, koska avustaja ei reagoinut millään tavalla kolmeen kehotukseen toimittaa tarvittavia tositteita. Viidessä tapauksessa avustaja pyysi tekemään kielteisen päätöksen tai mitätöinnin. Syitä pyynnöille olivat, että hakija ei ole enää asiakkaana tai ei avustajan pyynnöistä huolimatta toimita tositteita.

Yhdessä tapauksessa avustaja pyysi mitätöintiä, koska hakemus oli laitettu virheellisesti äidin nimissä, vaikka hakijana piti olla lapsi. Yhdessä tapauksessa avustaja pyysi kielteisen päätöksen, kun pyysin selvitystä asunto-osakkeen arvosta ja siihen kohdistuvista veloista. Yhdessä tapauksessa hakijalle oli tehty aiemmin oikeusapupäätös 40 prosentin omavastuulla ja uuden hakemuksen käyttövarojen perusteella hakija saisi ilmaista oikeusapua. Väestötietojärjestelmästä löytyi myös puoliso, jonka tuloja ei mainita hakemuksessa. Pyydettyäni avustajalta lisäselvityksiä, hän ilmoitti hakijan haluavan peruuttaa hakemuksen.

Yhden tapauksen kanssa työskentelin miltei kaksi kuukautta ennen kuin lopulta tein kielteisen päätöksen. Tapauksessa jouduin neuvottelemaan suoraan asiakkaan kanssa, koska hänellä oli avustajan vaihdos meneillään. Tapaus oli erittäin haastava ja monimutkainen, koska hakija oli yrittäjä ja toimitti aina vain osittain pyydetyt tositteet. Viimeisenä, kun pyysin verotuspäätöstä, hakija toimitti vain miehensä verotuspäätöksen, eikä useista kehotuksista huolimatta toimittanut koskaan omaa verotuspäätöstään.

Muita vain yhden kerran otannan hakemuksissa esiintyneitä virheitä olivat muun muassa, että vuokratulot oli merkattu ilman pääomavähennystä, velkajärjestelysuoritukset olivat merkkäämatta, asuinpaikka oli merkitty kiinteäksi omaisuudeksi tai vuokraan oli lisätty autopaikkamaksu.

3.5 Haastattelut

Haastattelin tutkimustani varten yhden oikeusapusihteerin, kaksi asianajoa-assistenttia sekä yhden yksityisen avustajan. Haastatteluiden tarkoituksena oli kartoittaa syitä valitsevalle tilanteelle ja etsiä mahdollisia kehittämisehdotuksia.

3.5.1 Oikeusapusihteerin haastattelu

Suoritin oikeusapusihteerin haastattelun osaksi teemahaastatteluna ja osaksi lomakehaastatteluna. Haastattelin vain yhden oikeusapusihteerin, koska olin saanut kattavat tiedot oikeusapuhakemusten käsittelystä jo harjoitteluni aikana. Minulle oli syntynyt jonkinlainen käsitys tilanteesta ja minulla oli jo valmiiksi sen verran tietoa, että pystyin etsimään keinoja tilanteen kehittämiseksi. Haas-

tattelun tarkoituksena oli selvittää sihteerin näkemystä ongelman laajuudesta ja syistä sen taustalla. Halusin myös saada kokeneen oikeusapuhakemusten käsittelijän ehdotuksia valitsevan tilanteen kohentamiseksi.

Haastatteleman henkilö on työskennellyt oikeusapusihteerinä vuoden ja kolme kuukautta. Hänen työtehtäviinsä kuuluvat asiakaspalvelu, ajanvaraus, oikeusapupäätökset yksityisille avustajille, perukirjojen laatiminen, avustajien ja tulkkien laskujen asiatarkastus sekä hallintosihteerin työtehtäviä. Hän kertoi käsittelevänsä normaalisti noin 15 oikeusapuhakemusta viikossa. Toimipiste, jossa hän työskentelee, on niin sanottu putkitoimisto, jonne ohjautuu yksityisten avustajien oikeusapuhakemuksia ympäri Suomen. (Haastattelu 4.)

Hän kertoi, että yhden hakemuksen käsittelyaika vaihtelee todella paljon. Jos hakemuksessa ei ole pistokoetta ja kaikki tarvittavat liitteet ovat mukana eikä hakemuksessa ole mitään epäselvyyksiä, käsittelyyn menee aikaa noin kymmenen minuuttia. Hänen mukaansa hakemuksen käsittelyyn saattaa joskus kuitenkin mennä useita tuntejakin, jos asiaan liittyy paljon selvitettävää. Hän otaksui, että oikeusavun määräytymisen perusteet ovat hakijoiden kannalta liian monimutkaiset ymmärtää. (Haastattelu 4.)

Oikeusapusihteerin kertoi, että pyytää avustajalta lisäselvitystä, jos hakemuksessa on joitain erikoista; esimerkiksi lapset on merkitty vähennyksiin, mutta lapsilisiä ei ole laitettu tuloihin. Hän koki, että yksityisiltä avustajilta tulee huomattavasti virheellisesti täytettyjä hakemuksia ja niiden korjaaminen on työlästä ja monesti vastaukset lisäselvityspyyntöihin tulevat viiveellä. Haastavimmiksi käsiteltäviksi hän koki hakemukset, joissa haetaan pitkältä ajalta takautuvasti oikeusapua. (Haastattelu 4.)

Pyysin sihteeria pohtimaan syitä virheellisille hakemuksille ja hän epäili, että yhtenä syynä virheellisten hakemusten taustalla olisi avustajien kiire. Kiireellään he eivät ehdi perehtyä oikeusapuhakemukseen ja monesti hakemus tehdään viime tipassa, jolloin tietojen tarkastamiseen ei ole aikaa. Hän epäili myös, että joiltain päämiehiltä on vaikea saada tarvittavia tietoja ja monimutkainen käyttövaralaskelma johtaisi virheisiin. Hän pohti, että yksi syy hakemusten tekemiseen hutiloiden voisi olla avustajien välinpitämättömyys valtion varojen tuhlaamista kohtaan. Hänen mielestään järjestelmää voitaisiin parantaa yksinkertaistamalla käyttövaralaskelmaa niin, että oikeusapu määräytyisi

pelkästään tulojen perusteella. Hän koki, että poistamalla mahdollisuus ruksia kohta ”tulot alle 600 €” vähentäisi virheellisiä käyttövaralaskelmia. Hän uskoi, että virheet vähenisivät, jos avustajat tekisivät oikeusapuhakemuksen heti toimeksiannon alettua eikä juuri ennen istuntoa. Muita sihteerin kehitysehdotuksia olivat, että he saisivat pääsyn verotustietoihin, avustajille järjestettäisiin enemmän koulutuksia ja avustajien tulisi toimittaa tositteet aina oikeusapuhakemuksen yhteydessä. (Haastattelu 4.)

Oikeusapusihteri kertoi, että ei tee ilmoitusta väärinkäytösepäilystä, jos oma vastuuprosentti muuttuu tarkastuksen jälkeen. Hänen mukaansa ilmoitus on aiheellista tehdä, jos päätös on tehty virheellisillä tiedoilla ja palkkioita on jo maksettu perusteetta valtion varoista. Vastuun tietojen oikeellisuudesta hän koki olevan hakijalla, mutta hänen mielestään avustajan tulisi kertoa päämiehelleen oikeiden tietojen antamisen tärkeydestä ja muuttuneiden tietojen ilmoittamisvelvollisuudesta. (Haastattelu 4.)

3.5.2 Yksityisen avustajan ja asianajoassistenttien haastattelut

Haastattelin yhteensä kahta asianajoassistenttia ja yhtä asianajajaa. Haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa, kuinka käyttövaratietojen tarkastusprosessi etenee, määrittää mahdollisia haasteita ja etsiä heidän näkemyksiään keinoista järjestelmän kehittämiseksi.

Ensimmäisenä haastattelin asianajoassistenttia kolmen asianajajan toimistossa. Oikeusapuhakemusten tekeminen oli assistentin työtehtävä ja hän kertoi tekevänsä noin kolmesta viiteen oikeusapuhakemusta viikossa ja yhteen hakemukseen hän käyttää aikaa noin puoli tuntia. Monesti tarve hakemusten tekemiselle tulee kuitenkin ryppäissä ja yksittäiseen hakemukseen käytettävä aika vaihtelee huomattavasti. Hänen mukaansa heille tuli harvoin monimutkaisia tapauksia ja suurin osa hakijoista oli vankilassa tai toimeentulotuella eläviä. Hän kertoi, että koulutuksia oikeusapuhakemusten tekemiseen järjestetään, mutta niihin osallistuminen on vapaaehtoista. Hän oli itse osallistunut Romeon käyttöönoton yhteydessä järjestettyyn koulutukseen ja käyttää aktiivisesti apuna oikeusavun käsikirjaa ja konsultoi tarvittaessa oikeusaputoimistoa. Hän koki hallitsevansa oikeaoppisen oikeusapuhakemusten tekemisen. (Haastattelu 1.)

Toinen haastattelemani assistentti työskenteli myös kolmen asianajajan toimistossa ja hänen tehtävänsä oli hoitaa oikeusapuhakemukset. Hän kertoi, että asianajaja selvittää asiakkaalle oikeusavun määräytymisen perusteet ja tekee alustavan arvion asiakkaan oikeudesta oikeusapuun. Assistentti kertoi, että yhden oikeusapuhakemuksen käsittelyyn menee noin puoli tuntia. Hän oli käynyt Romeon käyttönoton yhteydessä järjestetyssä koulutuksessa ja koki hallitsevansa hakemusten tekemisen. Hän kertoi käyttävänsä aktiivisesti oikeusavun käsikirjaa hakemusten tekemisessä ja konsultoivansa tarvittaessa oikeusaputoimistoa. (Haastattelu 2.)

Kolmas haastateltava oli asianajaja yhden miehen asianajotoimistosta. Oikeusapuhakemukset tekivät hänen sihteerinsä tai sitten hän itse. Asianajaja kertoi tekevänsä hakemuksia miltei päivittäin ja hakijoiden olevan pääsääntöisesti toimeentulotuella tai peruspäivärahalla. Hän ei ollut osallistunut koulutuksiin, mutta koki hallitsevansa oikeusapuhakemusten tekemisen ja piti järjestelmää yksinkertaisena. (Haastattelu 3.)

Ensimmäinen haastateltava kertoi, että tulotiedot kysytään asiakkaalta suullisesti ja luotetaan siihen, että asiakas kertoo oikeat tiedot. Näin toimitaan varsinkin rikosasioissa, mutta joskus hakemusasioissa saatetaan tositteet pyytää. Tositteet pyydetään ja tarkastetaan vain, jos hakemus joutuu pistokokeeseen. Hän kertoi, että tositteita ei vaadita, koska hänen kokemuksensa mukaan niitä ei asiakkaalta saada, vaan hän joutuisi itse valtakirjan kanssa hakemaan niitä Kelasta, sosiaalitoimistosta ja pankeista. Hänen mukaansa hakemusten omavastuuprosentit muuttuvat jonkin verran oikeusaputoimiston tarkastuksen jälkeen. Hänen mielestään hankalia kohtia ovat esimerkiksi epäsäännölliset tulot ja tapaukset, joissa hakija on saanut lopputilin ja jäänyt sitten työttömäksi. Välillä on epäselvää, kenen luona lapset asuvat ja kuka saa lapsilisää ja minkä suuruista. Hänen mielestään oikeusapuasioissa asianajotoimistolla on ohjausvelvollisuus ja hän kokee tärkeäksi, että toimistot pyrkivät tekemään mahdollisimman paikkansapitäviä hakemuksia. (Haastattelu 1.)

Toinen haastateltava kertoi, että he pyytävät kaikilta hakijoilta tositteet käyttövaroista. Asiakkaalle ilmoitetaan tositteiden toimittamisesta ajanvarauksen yhteydessä ja yleensä riittävä työkalu on tiliote, jolta nähdään kaikki hakijan kuukausittaiset tulot ja menot. Hän kertoi, että heidän toimistonsa ei missään nimessä tee hakemuksia vain suullisen kertomuksen perusteella, koska ne eivät

ole luotettavia. Hänen mukaansa asiakkaat toimittivat pääsääntöisesti tositteet hyvin ja hänen ei tarvinnut juurikaan käyttää työaikaansa tositteiden hakemiseen eri viranomaisilta tai pankeilta. Heillä on tulostettava lista, jossa kerrotaan tarvittavat tulo- ja menotiedot. Hän kertoi, että ei muista, kun yhden tapauksen, jossa omavastuuprosentti oli muuttunut oikeusaputoimiston tarkastuksen jälkeen. Hänen mukaansa käyttövaratietojen määrittäminen on yksinkertaista, mutta vaikeuksia saattaa olla esimerkiksi yrittäjien käyttövaroja selvittäessä. Lapset, jotka asuvat molemmilla vanhemmilla saattavat aiheuttaa päänvaivaa, kun pohditaan, kenelle lapsivähennys kuuluu. (Haastattelu 2.)

Kolmas haastateltava kertoi, että hakijalta kysytään suullisesti puhelimesta käyttövarat ja hakemus tehdään saadun tiedon perusteella. Hänen mukaansa hakijoilta ei saa helposti tositteita, vaan hän joutuu itse etsimään ja hakemaan ne. Hän kertoi, että ei ole tullut paljon omavastuuprosenttien muutoksia oikeusaputoimiston tarkastusten jälkeen. Hänen mielestään oikeusapuhakemusten käyttövaratietojen täyttämässä ei ole hankalia kohtia ja hänen mielestään asiakas on vastuussa tietojen oikeellisuudesta. (Haastattelu 3.)

Kaikkien kolmen mielestä on hyödyllistä, että on mahdollisuus laittaa vain ruksi ”tulot alle 600 €” kohtaan ilman, että tarvitsee täyttää tulo- ja menotietoja kohta kohdalta. Kaksi haastatelluista kertoi käyttävänsä sitä vain toimeentulotuki asiakkailta ja yksi kertoi käyttävänsä sitä paljon. Yksi haastateltava myös pohti, että mahdollisuutta käytetään luultavasti väärin ja laitetaan ruksi ”tulot alle 600 €” kohtaan, vaikka ne olisivat todellisuudessa suuremmat. Tällä hän tarkoitti lähinnä tapauksia, joissa käyttövara jää vähennysten jälkeen alle kuudensadan. (Haastattelu 1,2 & 3.)

Haastatelluista kaksi koki, että tositteiden toimittaminen oikeusaputoimistolle jokaisen oikeusapuhakemuksen yhteydessä, olisi huomattava lisävaiva. Toinen heistä arvioi, että oikeusapuhakemuksiin käytettävä työaika kasvaisi 30–40 prosenttia. Toisen mielestä tositteiden toimittaminen kasvattaisi myös huomattavasti asianajotoimistojen kuluja ja sitä kautta valtion kuluja. Hän koki tositteiden toimittamisen turhaksi, koska tapaukset ovat selviä. Yhden haastatellun mielestä lisäaikaa toki menisi, mutta ei huomattavissa määrin. Hän koki, että hakemuskohtaisesti työmäärä lisääntyisi lähinnä ajalla, joka menee tositteiden skannaukseen. (Haastattelu 1,2 & 3.)

Kaikki haastateltavat olivat yleisesti sitä mieltä, että järjestelmä ei ole aukoton. Syiksi virheellisille hakemuksille veikkailtiin ihmisten asenteita ja sitä, että hakijat ei toimita pyydettyjä tositteita. Haastatteluissa nousi esiin myös epäily, että on yksityisiä avustajia, jotka systemaattisesti pyrkivät huijaamaan järjestelmää saadakseen asiakkaalleen oikeusapua. Haastatteluissa ei noussut esille, että riittämätön koulutus tai järjestelmän monimutkaisuus olisi syynä virheisiin. Yksi haastateltava epäili, että virheellisiä hakemuksia tulisi enemmän lakiasiantoimistoista, jotka eivät ole asianajajaliiton valvonnan alaisia. Hänen mukaansa liitto valvoo, että oikeusapuhakemukset tehdään asianmukaisesti ja antaa varoituksia, jos näin ei toimita. Kaksi haastateltavaa kertoi, että oikeusaputoimistojen käsittelytavoissa on eroja; tietyt toimistot pyytävät hyvin herkästi lisäselvityspyyntöjä, ja toiset eivät juuri koskaan. (Haastattelu 1,2 & 3.)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tuloksena totean hypoteesini paikkansapitäväksi. Johtopäätökseni on, että yksityisten avustajien oikeusapuhakemusten käyttövaratiedoissa on huomattava määrä virheitä. Tutkimuksessa mukana olleista hakemuksista puolet sisälsi virheitä, joten voidaan tehdä päätelmä, että järjestelmää tulee kehittää. Käyttövaratietojen tarkastusten jälkeen omavastuuprosentit sekä nousivat että laskivat. Virheellisten käyttövaratietojen seurauksena muotoutuvat liian matalat omavastuuprosentit johtavat valtion varojen väärinkäyttöön ja liian korkeat taas rikkovat kansalaisen oikeusturvaa. Jos hakijat olisivat saaneet oikeusapupäätöksen virheellisillä käyttövaratiedoilla, olisi yksitoista hakijaa saanut sitä liian pienellä ja seitsemän liian suurella omavastuulla.

Analysoidessani ja pohtiessani syitä virheellisten hakemusten taustalla tein päätelmän, että syy virheellisen käyttövaralaskelman taustalla on joko huolimattomuus virhe, puutteellinen osaaminen, välinpitämättömyys, kiire, väärinkäytösyritys tai näiden yhdistelmä. Syiden luokittelu perustuu havainnointiin aineistosta, havainnointiin työskennellessäni oikeusaputoimistossa sekä haastatteluista saamiini tietoihin. Syiden analysointi perustuu puhtaasti tutkijan omiin tulkintoihin ja tulkinnat voivat olla virheellisiä.

4.1 Kehittämisehdotukset

Kehittämisehdotusteni taustalla ovat kustannustehokkuus ja oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Toisaalta valtion varojen ohivirtaus pitää saada kuriin, mutta oikeusapuun oikeutettujen liika laskuttaminen tulee minimoida. Pistokoejärjestelmä on kehitetty ja otettu käyttöön työmäärän ja sitä kautta kustannusten vähentämiseksi. Yksinkertainen ratkaisu olisi poistaa järjestelmä ja velvoittaa avustajat toimittamaan tositteet aina oikeusapuhakemuksen yhteydessä, jolloin minimoitaisiin virheelliset käyttövaralaskelmat. Tämä ei olisi kuitenkaan välttämättä tarkoituksenmukaista, koska työmäärän lisäämät kustannukset voisivat kasvaa suuremmiksi, kuin tällä hetkellä virheellisten hakemusten vuoksi käytettävä ylimääräinen rahamäärä.

Järjestelmää tulisi kehittää niin, että pistokokeen todennäköisyys kasvaisi. Virheellisten hakemusten määrän perusteella järjestelmä arpoa hakemuksia liian harvakseltaan pistokokeeseen. Suurin osa virheistä oli hakemuksissa, joissa oli ilmoitettu tulojen olevan alle 600 euroa. Haastatteluissa selvisi kuitenkin, että avustajat kokevat käytännön erittäin hyödylliseksi ja aikaa säästäväksi. Mielestäni käytäntöä ei tule poistaa, mutta sitä tulisi kehittää. Nykyinen käytäntö houkuttaa laittamaan ruksin kohtaan tarkastamatta tuloja, jotta saataisiin hakemus nopeammin tehtyä. Asiassa ei tunnu olevan yhtenäistä toimintamallia, vaan osa käyttää kohtaa vain toimeentuloasiakkaille ja osa laittaa ruksin ruutuun aina, jos päämies kertoo olevansa vähävarainen. Mielestäni käytäntöä tulisi kehittää ja toimintamallia yhtenäistää niin, että kohtaa saisi käyttää vain, kun kyseessä on toimeentulotuen piirissä oleva hakija. Toimeentulotuki asiakkaan tulot ovat aina alle 600 euroa, joten tämä varmistaisi, että ruksia ei käytetä hakijoilla joiden tulot ylittävät 600 euroa. Järjestelmää tulisi kehittää myös yksinkertaistamalla käyttövaralaskelmaa ja omavastuuseen vaikuttavia tuloja ja menoja.

Mielestäni järjestelmä vaatisi selkeämmän ohjeistuksen, koska tällä hetkellä toimintatavat näyttävät poikkeavan suuresti toisistaan ja hakemuksia tehdään ja tarkastetaan hyvin eritavoin. Koska tietämättömyys oikeusavun määräytymisen perusteista ja osaamattomuus täyttää käyttövaratiedot oikein johtaa virheellisiin oikeusapuhakemuksiin, tulisi koulutus asettaa pakolliseksi jokaiselle, joka tekee oikeusapuhakemuksia. Asianajajat ovat merkittävässä asemassa kertoessaan hakijoille oikeusavun määräytymisen perusteista, koska tämän

perusteella hakijat kertovat tiedot taloudellisesta tilanteestaan. Jos hakija ei ymmärrä oikeusapuun vaikuttavia tuloja ja vähennyksiä, hän voi tietämättömyyttään antaa puutteelliset tiedot. Tilanteen korjaamiseksi ohjeisiin tulisi lisätä asianajajille tiedonantovelvollisuus. Ohjeistuksiin voitaisiin myös lisätä takaraja, jolloin hakemus on viimeistään tehtävä asian siirryttyä tuomioistuimien käsittelyyn. Tällä vähennettäisiin hakemuksia, joissa käyttövaralaskelma pitää tehdä pitkälle aikavälille takautuvasti. Takautuvasti tehdyt selvitykset ovat työläitä oikeusaputoimistoille ja johtavat helpommin virheellisiin päätöksiin. Aikarajalla vähennettäisiin myös viime tipassa tulevia hakemuksia, joissa esiintyy virheitä kiireen vuoksi.

Yhtenä ongelmana on, että tämän hetkinen järjestelmä mahdollistaa väärinkäytökset. Oikeusapulaissa, oikeusavun käsikirjassa eikä asianajajaliiton ohjeistuksissa määritetä, millä tavalla selvitys taloudellisesta asemasta tulee tehdä. Huijaamisen mahdollisuus tulisi ehdottomasti minimoida, koska kyseisellä toiminnalla valtion varoja ohjautuu henkilöille, jotka eivät ole niihin oikeutettuja. Koska työmäärä ja kustannukset tulisi säilyttää mahdollisimman alhaisella tasolla, mielestäni paras ratkaisu olisi määrätä jokainen oikeusavun hakija toimittamaan tiliote hakemuksen liitteeksi. Tiliote on erittäin hyvä työkalu, josta voidaan tarkastaa kaikki hakijan kuukausittaiset tulot ja menot. Tiliote on suhteellisen helppo saada ja sen etuna on, että pelataan yhdellä liitteellä usean sijaan.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi

Tutkimuksia arvioidaan kahdesta eri näkökulmasta, jotka ovat tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti kuvaa työn pätevyyttä eli mittarin kykyä mitata haluttua ominaisuutta. Reliabiliteetti eli mittarin luotettavuus tarkoittaa, että satunnaisvirheet ovat pieniä. Reliabiliteettia voidaan arvioida toistamalla tutkimus ja tarkastella tulosten yhtäpitävyyttä.

Reliabiliteetilla kuvataan mittauksen tarkkuutta ja luotettavuutta. Luotettavuudella tarkoitetaan, kuinka yhdenmukaisesti mittaus on suoritettu ja kuinka johdonmukaisesti ja tarkasti mittari toimii. Mittari on reliaabeli, jos siihen eivät vaikuta satunnaisvirheet tai olosuhteet. Reliaabeli mittari on myös pysyvä ja yhtenäinen. Pysyvyydellä tarkoitetaan, että toistomittauksissa saataisiin samat tulokset ja mittarin yhtenäisyys kertoo mittarin sisäisestä johdonmukaisuudesta.

ta. Reliaabelin tutkimuksen aineisto on kerätty huolella, haastattelut suoritettu johdonmukaisesti ja koko tutkimus on laadittu ja suoritettu huolellisesti. Tutkijan tulee luokitella aineistonsa systemaattisesti, eikä hän saa vaihtaa luokittelutapaa kesken tutkimuksen. (Lindblom-Yläne ym. 2014, 130–131.)

Tutkimuksen mittari oli käyttövaran muutos, jolla mitattiin virheitä oikeusapuhakemuksissa. Kyseinen mittari on tarkka, koska sen laskentakaava oli jokaisessa tutkittavassa hakemuksessa sama. Mittariin eivät vaikuttaneet juurikaan satunnaisvirheet tai olosuhteet, jossa oikeusapuhakemus tehtiin. Ainoana satunnaisvirheenä voi olla tutkijan pienet laskuvirheet. Tutkimukselle ei ole suoritettu toistomittauksia, joten pysyvyys perustuu arvioon. Jos tutkimus uusittaisiin samoissa olosuhteissa, olisi tulokset todennäköisesti samat. Tutkimusaineiston keräämisessä on käytetty taulukkoa, johon on jokaisesta tutkittavasta hakemuksesta kirjattu samat tiedot. Tutkimusaineiston luokittelu määritettiin ennen tutkimusaineiston keräämistä ja sitä ei muutettu tutkimuksen aikana.

Validiteettia tarkastellaan sekä tutkimusmenetelmän että tutkimuksen tulosten näkökulmasta. Tutkimusmenetelmän kannalta tarkastellaan sitä, kuinka hyvin valitut menetelmät ja strategiat soveltuvat kyseisen ilmiön tutkimiseen. Tämän työn tutkimusmenetelmä täyttää pätevyyden määritelmän. Tutkimuksessa on yhdistetty kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusote. Tutkittava ilmiö oli virheet oikeusapuhakemusten käyttövaratiedoissa ja aihetta tutkittiin määrällisesti mittaamalla käyttövaralaskelmien euromääräisiä eroja. Tutkittavana ilmiönä olivat myös syyt virheiden taustalla, jota varten tehtiin haastatteluja.

Tämän tutkimuksen sisältövaliditeetti on hyvä, koska raportissa on kuvattu selkeästi ja tarkasti tutkimuksen vaiheet, tulokset ja niistä tehdyt päätelmät. Ulkoinen validiteetti on heikko, koska tutkimuksen tuloksia ei voida pienen otannan vuoksi yleistää. Käsitemetodologinen validiteetti kuvaa työn teoriapohjan kattavuutta, joka on tässä tutkimuksessa hyvä. Teoriapohjassa on määritelty käsitteet perusteellisesti ja pyritty tuomaan tutkimuksellista näkökulmaa. Tulosten pohjalta tutkimuksen validiteetti on kohtalainen ja kvantitatiivinen osuus on tehty perusteellisesti, mutta otanta on pieni. Haastattelut on toteutettu suunnitelmallisesti, mutta haastateltavia oli vain muutama. Tutkimukseen on oletettavasti vaikuttanut tutkijan työhistoria oikeusaputoimistossa, jonka vuoksi tutkimuksen asetelussa hypoteesia on lähdetty vahvistamaan kumoamisen sijaan.

5 POHDINTA

Harjoitteluni myötä oikeusaputoimistossa ja tämän tutkimuksen tekemisen pohjalta, minulle tuli käsitys, että oikeusapuasioissa tuntuu osaltaan vallitsevan ”villin lännen meininki”. Toimintatavat eroavat hyvin paljon toisistaan ja selkeät ja yhtenäiset ohjeet tuntuvat puuttuvan. Sain käsityksen, että sama ongelma vallitsee niin oikeusapuhakemusten tekijöillä kuin käsittelijöillä. Osa avustajista tarkastaa tunnollisesti tositteista joka kerta asiakkaan käyttövarat ja osa taas kyselee tulotiedot sinne päin ja laittaa raksin ruutuun ”tulot alle 600 €”. Myös käsittelijöiden toimintatavoissa vaikuttaisi olevan suuria eroja. Jotkut oikeusaputoimistot tarkastavat hyvin tunnollisesti käyttövaralaskelmat ja pyytävät herkästi lisäselvitystä. Toiset toimistot taas laskevat hakemuksia läpi herkemmin. Tämän vuoksi on ensisijaisen tärkeää, että säännöksiä selkeytetään ja toiminnan valvontaa tehostetaan.

Vaikka tämä tutkimus ei ole tarpeeksi laaja yleistettäväksi, on se kuitenkin tarpeeksi pätevä ja luotettava todentamaan ongelman olemassaolon. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että yksityisten avustajien oikeusapuhakemuksia tulisi tutkia lisää ja toimintaa kehittää sekä valvontaa lisätä. Suositeltavaa olisi tehdä laajempi tutkimus, jossa olisi suurempi otanta, enemmän haastatteluja sekä tekijänä ulkopuolinen tutkija. Tutkimukseni olisi hyödyllinen käytettäväksi esitutkimuksena laajempaa tutkimusta tehtäessä.

LÄHTEET

Haastattelu 1. 2016. Asianajoassistentti. 30.3.2016.

Haastattelu 2. 2016. Asianajoassistentti. 30.3.2016.

Haastattelu 3. 2016. Asianajaja. 31.3.2016.

Haastattelu 4. 2016. Oikeusapusihteeri. 8.4.2016.

Heikkilä T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 24.1.2013/13.

Laukkanen J. 2016. Kehitys- ja viestintäpäällikkö Suomen Asianajajaliitto. Sähköpostiviesti 14.4.2016.

Lindblom-Yläne S., Paavilainen E., Pehkonen L. & Ronkainen S. 2014. Tutkimuksen voimasanat. 1.-3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Oikeus.fi. Oikeusapu. 1.1.2015. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/oikeusavustaja/valtionoikeusaputoimistot.html>. [viitattu: 13.2.2016].

Oikeusapulaki 5.4.2002/257.

Oikeusavun käsikirja. 2013. Oikeusavun sähköisen asiointin ja asianhallintajärjestelmän kehittämistyöryhmän suositukset. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeushallinto asiointipalvelut. 2010. Saatavissa: <https://asiointi.oikeus.fi/>. [viitattu: 23.3.2016].

Oikeusministeriön kehittämishankkeita. 2015. Oikeusavun sähköisen asiointin ja asianhallintajärjestelmän (Romeon) kehittämistyöryhmä. Saatavissa: <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/kehittamishankkeita/sahkoisenasiointinjaasianhallintajarjestelmanromeonkehittaminen.html>. [viitattu: 25.3.2016].

Oikeusministeriö.fi. Toiminta ja tavoitteet. Saatavissa: <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/oikeusturva.html>. [viitattu: 13.2.2016].

Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 150) tilinpäätös vuodelta 2014. 2015. Helsinki: Oikeusministeriö. Saatavissa: http://www.oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholhous/edunvalvonnanostopalvelut2014alkaen/3UkTi4rLD/Oikeusministerion_kirjanpitoyksikon_tilinpaaatos_2014.pdf [viitattu 27.1.2016].

Oikeusministeriön toiminta ja hallinto. 2007. Oikeusavun sähköisen asiointin ja asiankäsittelyn kehittäminen. Helsinki: Oikeusministeriö Helsinki: Oikeusministeriö.. Saatavissa: http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200724oikeusavunsahkoisenasiointinjaasiankasittelynkehittaminen/Files/OMTH_2007_24.pdf. [viitattu 22.3.2016].

Rikoslaki 19.12.1889/39

Rissanen A & Lasola, M. 2014. Julkinen oikeusapu: Yksityisten avustajien toiminta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 124, Helsinki. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152517/tiedote_tta_124.pdf?sequence=1. [viitattu 25.9.2015].

Tilastokeskus, oikeustilastot. 2014. Saatavissa: <http://www.justitiafennica.mediaparkki.com/?p=617> [viitattu 25.9.2015].

Valtioneuvoston asetus oikeusavusta 23.5.2002/388

Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus. 2014. Julkinen oikeusapu. Helsinki: Edita Prima Oy. Saatavissa:

https://www.vtv.fi/files/4026/5_2014_Julkinen_oikeusapu.pdf. [viitattu 22.3.2016].

Kuva 1. Kuvakaappaus oikeushallinnon asiointipalvelusta. Uuden hakemuksen aloittaminen sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Saatavilla <https://asiointi.oikeus.fi/>

Kuva 2. Kuvakaappaus oikeushallinnon asiointipalvelusta. Hakijan tulojen lisääminen. Saatavilla <https://asiointi.oikeus.fi/>

Kuva 3. Kuvakaappaus oikeushallinnon asiointipalvelusta. Puolison menojen lisääminen. Saatavilla <https://asiointi.oikeus.fi/>

Kuva 4. Kuvakaappaus oikeushallinnon asiointipalvelusta. Kuukausittaisten menojen lisääminen. Saatavilla <https://asiointi.oikeus.fi/>

Kuva 5. Kuvakaappaus oikeushallinnon asiointipalvelusta. . Hakijan sekä puolison varallisuuden ja velkojen selvittäminen. Saatavilla https://asiointi.oikeus.fi

Kuva 6. Virheellisten hakemusten euromääräinen muutos käyttövaroissa tarkistuksen jälkeen.

Taulukko 1. Yksittäisen henkilön käyttövarojen vaikutus omavastuuprosenttiin.

Taulukko 2. Puolisoiden yhteenlaskettujen käyttövarojen vaikutus omavastuuprosenttiin.

Taulukko 3. Aineiston keruussa apuna käytetty taulukko.

Taulukko 4. Hakemusten lukumäärä.

Taulukko 5. Tutkimuksessa mukana olleiden hakemusten jakautuminen virheettömiin ja virheellisiin hakemuksiin.

Taulukko 6. Omavastuuprosenttimuutosten jakauma.

Taulukko 7. Käyttövaratietojen muutos tarkistuksen jälkeen frekvenssitaulukona.

Taulukko 8. Omavastuuportaan muutos.

Taulukko 9. Virheitä, jotka esiintyvät useammassa kuin yhdessä hakemuksessa.

1. Kuinka kauan olet työskennellyt oikeusapusihteerinä?
2. Mitkä ovat työtehtäväsi?
3. Kuinka paljon oikeusapuhakemuksia käsittelet keskimäärin viikossa?
4. Kauan keksimäärin menee yhden päätöksen tekemiseen?
5. Kuinka mones hakemus joutuu järjestelmän pistokokeeseen?
6. Kuinka usein teet hakemukselle oman pistokokeen? Millä perusteilla teet omia pistokokeita?
7. Koetko, että yksityisiltä avustajilta tulee paljon virheellisiä käyttövaralaskelmia? Jos koet niin,
 - a. mihin päätelmäsi perustuu?
 - b. mistä tämä mielestäsi johtuu?
 - c. mitä asialle voisi mielestäsi tehdä?
8. Mitä teet, jos omavastuuprosentti muuttuu tarkastuksen jälkeen? Teetkö ilmoituksen väärinkäytösepäilystä, jos epäilet sellaista?
 - a. jos teet niin, kuinka usein olet tehnyt sellaisen?
 - b. jos et tee niin, miksi et tee?
9. Pitääkö toimistonne avustajista ”mustaa listaa” ts. listaa avustajista, joilta tulee usein virheellisesti täytettyjä hakemuksia?
10. Mitä hyötyjä koet olevan nykyisestä pistokoejärjestelmästä? Mitä haittoja?
11. Kenellä mielestäsi on vastuu, jos hakija saa virheellisen omavastuuprosentin/kielteisen päätöksen virheellisesti täytettyjen käyttövaratietojen takia? Hakijalla? Avustajalla? Oikeusaputoimistolla?
12. Koetko oikeusavun määräytymisen perusteet helpoiksi ymmärtää?

1. Kuka olet?
2. Kuka teillä tekee oikeusapuhakemukset?
3. Kuinka paljon teillä niitä tehdään? Kuinka paljon niihin menee työaika?
4. Kuinka käyttövaratietojen tarkastusprosessi menee? Ilmoittavatko asiakkaat vain tiedot, vai tarkastetaanko tositteet aina?
5. Kenellä koet olevan vastuun, jos tiedot eivät vastaa todellisia?
6. Kerrotko asiakkaalle oikeusavun määräytymisen perusteista? Onko ne asiakkaalle helpot ymmärtää?
7. Oletko saanut koulutusta oikeusapuhakemusten tekemiseen? Mistä? Milloin?
8. Koetko oikeusavun määräytymisen perusteet yksinkertaisiksi?
9. Koetko hakemusten tekemisen helpoksi? Monimutkaiseksi?
10. Missä vaiheessa tieto pistokokeesta tulee?
11. Koetko käyttövaratietojen tarkastamisen tärkeäksi?
12. Onko epäselviä/vaikeita kohtia?
13. Tuleeko paljon pistokoe tarkastuksen jälkeen muuttuneita omavastuuprosentteja?
14. Kuinka paljon koet, että tulisi lisävaivaa, jos kaikista hakemuksista toimitettaisiin tositteet oikeusaputoimistoille?
15. Mistä uskot johtuvan, että hakemuksista huomattava määrä sisältää virheitä?
16. Mitä jos "tulot alle 600€"-tämän poistaisi?